

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

ÚSTAV ROMÁNSKÝCH STUDIÍ

Bakalárska práca

Ema Čengelová

Portuñol/portunhol ako jazykový fenomén
Portuñol/portunhol as a language phenomenon

Praha 2021

Vedúci práce: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

Pod'akovanie

Chcela by som pod'akovať vedúcemu mojej práce doc. PhDr. Petrovi Čermákovi, Ph.D., za jeho cenné rady, mimoriadnu ochotu a trpezlivú spoluprácu.

Osobité pod'akovanie by som rada venovala svojmu priateľovi a sestre za neustálu podporu.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 12. mája 2021

Ema Čengelová

Abstrakt

Táto práca rieši jazykový fenomén nazývaný *portuñol*, ktorý vznikol z kontaktu španielčiny a portugalčiny. Cieľom práce je načrtnúť súčasný stav opisovaného javu, ktorý chápeme na jednej strane ako jazykový útvar na pomedzí španielsky a portugalsky hovoriacich území a na druhej ako dorozumievací nástroj medzi ich rečníkmi. Vyhodnocovanie prebiehalo na základe literárnej rešerše, ktorá bola spracovaná predovšetkým zo zahraničnej odbornej literatúry. Obsah práce je rozdelený na päť častí, v ktorých sa budem venovať historickému, politickému či geografickému rozmeru problému a následne jeho charakteristike a rozšíreniu.

Kľúčové slová

Portuñol/portunhol, španielčina, portugalčina, jazykový fenomén, jazyky v kontakte, bilingvizmus

Abstract

This work addresses a linguistic phenomenon called *portuñol*, which arose from the contact between Spanish and Portuguese. The aim of this work is to outline the current state of the described phenomenon, which we understand on the one hand as a linguistic unit on the border of the Spanish and Portuguese speaking territories and on the other as a communication tool between their speakers. The evaluation was carried out on the basis of a literature research, which was processed mainly from foreign professional literature. The content of the work is divided into five parts, in which I will deal with the historical, political or geographical dimension of the problem and then its characteristics and spread.

Key words

Portuñol/portunhol, Spanish, Portuguese, language phenomenon, language contact, bilingualism

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 JAZYK.....	8
1.1. VZNIK JAZYKA.....	8
1.2. JAZYKY V KONTAKTE.....	8
1.2.1. <i>Kreolština a pidžiny</i>	9
1.2.2. <i>Zmiešané jazyky</i>	10
1.3. VZÁJOMNÉ OVPLYVNĚOVANIE JAZYKOV.....	11
1.4. DIALEKT.....	12
1.5. BILINGVIZMUS A MULTILINGVIZMUS.....	13
2 PORTUŇOL/ PORTUNHOL – OBECNÁ CHARAKTERISTIKA.....	16
2.1. HISTORICKÝ A KONTEXT.....	17
2.1.1 <i>Románske jazyky</i>	17
2.1.2 <i>Španielčina</i>	18
2.1.3 <i>Portugalčina</i>	18
2.2. POLITICKÝ KONTEXT.....	19
3 PORTUŇOL AKO JAZYKOVÝ ÚTVAR.....	21
3.1. GEOGRAFICKÉ A SOCIÁLNE PRIBLÍŽENIE.....	21
3.2. POHĽAD DO MINULOSTI.....	22
3.3. FORMA.....	23
3.3.1 <i>Názov</i>	23
3.3.2 <i>Lexikológia</i>	25
3.3.3 <i>Fonológia</i>	25
3.3.4 <i>Morfosyntax</i>	26
3.4. SÚČASNÁ SITUÁCIA.....	27
3.5. NOVÝ JAZYK ALEBO NOVÝ JAZYKOVÝ ÚTVAR?.....	28
3.6. EURÓPA.....	29
4 PORTUŇOL AKO JAZYK DOROZUMIEVANIA.....	31
4.1. VZÁJOMNÁ ZROZUMITEĽNOSŤ.....	32
4.2. SYMBOLICKÝ VÝZNAM.....	33

4.3. MIESTO VÝSKYTU	33
5 ROZŠÍRENIE JAVU	34
5.1. LITERATÚRA	34
5.2. MÉDIÁ.....	36
ZÁVER	37
BIBLIOGRAFIA	43

Úvod

V súčasnom svete je koexistencia dvoch alebo viacerých jazykov na jednom území – inými slovami jazykov v kontakte – bežným javom. Táto práca sa bude zberať jedným konkrétnym príkladom takejto koexistencie, tzv. „*portuñol*“, alebo „*portunhol*“.

Tento termín je zaujímavý tým, že vlastne označuje dva veľmi rozdielne fenomény:

- špecifickú variantu jazyka, ktorou sa hovorí na pomedzí územia španielskeho a portugalského jazyka
- komunikačnú jazykovú variantu, ktorú používajú španielsky a portugalsky hovoriaci rečníci pri vzájomnej komunikácii.

Prvá kapitola práce bude venovaná definovaniu pojmov, ktoré budú následne využívané pozdĺž celej práce. Zameriame sa na jazyky v kontakte a ich formu, vzájomné ovplyvňovanie jazykov, dialekt či bilingvizmus a multilingvizmus.

Vdruhej kapitole sa zameriame na obecnú charakteristiku tohto fenoménu a jeho historické či politické pozadie, ktoré viedlo k jeho vzniku.

Jadro tejto práce bude následne tvoriť opis vyššie spomenutých dvoch fenoménov. V tretej kapitole sa zameriame na jazykový útvar, ktorý súvisí s jasne vymedzeným územím brazílsko-uruguajských hraníc. Špeciálne sa zameriame na jeho historické a geografické pozadie, denomináciu tohto útvaru, na formu, v ktorej sa vyskytuje a na jeho súčasnú situáciu. Štvrtá kapitola bude venovaná *portuñolu* ako komunikačnej variante jazyka. Táto kapitola bude z dôvodu nepočetnej literatúry venovanej *portuñolu* opísaná len stručne a zameriame sa v nej len na pár jeho charakteristík.

Cieľom poslednej kapitoly bude rozšírenie tohto fenoménu do literatúry a médií.

V závere práce zhrnieme nadobudnuté poznatky obidvoch typov fenoménu a zhrnieme výsledky, ku ktorým sme počas vypracovávania práce dospeli.

1 Jazyk

V úvode tejto práce si vysvetlíme základné pojmy, ktoré budeme pozdĺž celej práce využívať, a ktoré následne aplikujeme na spomínané dva fenomény.

1.1. Vznik jazyka

Jazyky, ako ich dnes poznáme nevznikli zo dňa na deň, ale ide o postupný proces, ktorý prebieha dvoma spôsobmi. Buď ide o jazykovú divergenciu, kedy sa jazyky rôzne delia a členia v nové, alebo ide o jazykovú konvergenciu, ktorá je založená na splynutí rôznych jazykov do jedného.¹

Jazyková konvergencia môže mať 3 podoby strát (vrstiev), závisiac od okolností, pri ktorých dochádza k miešaniu jazykov:

1. substrát – situácia, kedy sa prvky a vplyv zaniknutého jazyka premietajú do nového jazyka
2. adstrát – jeden jazyk ovplyvňuje druhý, s ktorým koexistujú, ale následne jeho vplyv ustane, ale nezanikne
3. superstrát – vplyv jazyka, ktorý sa dostal na územie, kde už prevládal iný jazyk, ale po nejakej dobe zanikne²

1.2. Jazyky v kontakte

Aby komunikácia v spoločnosti mala svoje opodstatnenie, je potrebný spoločný jazyk dorozumievania sa. Viaceré situácie, ako napríklad prvé stretnutia s cudzím človekom, môžu spočiatku viesť k nesúlade názorov z dôvodu nedostatku spoločných dorozumievacích prostriedkov.

Inými slovami, jazykový kontakt je situácia, kedy každý z účastníkov konverzácie hovorí iným jazykom v ten istý čas na tom istom mieste.³ Táto definícia by sa mohla zdať vágna, pretože častokrát narazíme pri cestovaní na prípad, kedy sa stretneme so skupinami ľudí inej

---

¹ ZAVADIL, B. *Vývoj španělského jazyka*. I. Praha: Karolinum, 1998.

² ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vydání 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2011, s.65

³ THOMASON, S. G. *Language contact*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 2001.

jazykovej rodiny a trávime s nimi istý čas. O jazykovom kontakte ale hovoríme predovšetkým v prípade, keď ide o kontakt trvalej podoby.

My sa v tejto časti budeme zameriavať výlučne na súhrn tých javov, v ktorých prichádza k interakciám minimálne dvoch rôznych jazykov ovládaných individuálnymi skupinami. Nemusí ísť výlučne o plynulé bilingválne či multilingválne skupiny, hlavná je pre nás komunikačná situácia medzi dvoma skupinami, ktoré dominujú inými jazykmi. V tomto prípade môžeme definovať jazyky v kontakte ako :

„[...] nanovo vytvorené jazyky, ktoré vznikli v situáciách, kedy repertoár dostupných jazykov nepredstavoval dostatočne efektívny nástroj na komunikáciu medzi jej aktérmi“⁴

Z vyššie podanej definície by sa mohlo zdať, že kontaktné jazyky, ktoré sa používajú v kontexte širšej komunikácie, sú tzv. *lingua franca*, tj. jazyk používaný ako dorozumievací prostriedok medzi účastníkmi konverzácie, ktorý neovládajú rovnaký jazyk⁵. Výrazným rozdielom je ale, že *lingua franca* je jazyk, ktorým sa dokážeme dorozumieť v medzinárodnom merítku, zatiaľ čo jazyky v kontakte sú výsledkom potreby komunikácie v limitovanej miere a na vymedzenom území. Príkladom *lingua franca* môže byť napríklad latinský jazyk, ktorý sa považoval za medzinárodný jazyk počas celého stredoveku a renesancie. V súčasnom svete je takouto *lingua franca* angličtina.

1.2.1. Kreolština a pidžiny

Rozdelenie jazykov v kontakte je častokrát predmetom lingvistickej debaty. Niektorí považujú za jazyky v kontakte kreolštinu a pidžiny a niektorí, ako napríklad Sarah Thomason, radia medzi nich aj jazyky zmiešané.

Kreolština a pidžiny vznikli v sociálnom kontexte, v ktorom žiadny z účastníkov konverzácie v kontakte nie je nositeľom jazyka toho druhého – čiže nie je bilingválnym či multilingválnym. Ich existencia siaha až do stredoveku a v súčasnej dobe ich môžeme nájsť na každom z kontinentov.⁶

Pidžiny sú zjednodušené jazyky, ktoré nie sú rodnými jazykmi žiadneho z účastníkov konverzácie. Vznikajú v kontaktných situáciách medzi skupinami ľudí, ktorý nemajú spoločný

---

⁴ BAKKER, P. – MATRAS, Yaro. *Contact languages: a comprehensive guide*. Berlin: De Gruyter Mouton. 2013, s. 2: „Contact languages are new languages that have emerged in situations in which the repertoires of languages availables to the people in contact did not provide a sufficiently effective tool for communication.“

⁵ ČERMÁK, F. Cit. d.

⁶ THOMASON, S. G. Cit.d.

jazyk dorozumievania a ani jedna zo sociálnych, ekonomických skupín či politických dôvodov neovláda rodný jazyk toho druhého. Aj navzdory tomu musia byť v pravidelnom spojení za konkrétnymi účelmi. Z toho dôvodu sa vytvárajú pidžiny s jednoduchým slovníkom, ktorý vychádza väčšinou z jedného z jazykov v kontakte. Ich gramatika, na rozdiel od ich slovného repertoáru, nevychádza ani z jedného z nich, ale ide o druh medzijazykového kompromisu.⁷

Podobný jazyk, ktorý sa vyvinie častokrát z pidžinu alebo iného svetového jazyka, je kreolština. Štruktúra jazyka je podobná ako v prípade pidžinov s tým rozdielom, že kreolské jazyky sa častokrát nativizujú – stávajú sa rodnými jazykmi ich nositeľov – a tým pádom sa aj ich slovná zásoba musí prispôbiť k detailnejšiemu rozsahu.⁸

1.2.2. Zmiešané jazyky

Zmiešané jazyky sú výsledkom splynutia striktne dvoch jazykov v situáciách, v ktorých sa zúčastňujú konverzácie bilingválni či multilingválni ľudia, a teda nie je potrebný vznik nového jazyka komunikácie. Tento druh kontaktného jazyka sa od iných odlišuje najmä v príčine jeho vzniku.

Zatiaľ čo kreolština a pidžiny vznikajú z potreby širšej komunikácie medzi skupinami, ktoré nezdediaj rovnaký jazyk, zmiešané jazyky vznikajú vo vnútri sociálnej skupiny buď z potreby vyjadrovania alebo jednoducho z túžby mať svoj vlastný jazyk, ktorý by tvoril ich identitu.⁹

Ďalším výrazným rozdielom oproti iným kontaktným jazykom je, že zmiešané jazyky na rozdiel od kreolštiny a pidžinov miešajú gramatické subsystemy oboch jazykových zdrojov. V praxi to znamená, že gramatika a slovná zásoba jazykov sa miešajú priamo na mieste kontaktu, bez akýchkoľvek jasne určených pravidiel či lexikálnych a gramatických obmedzení.

Viacere teórie, ktoré sa zaoberajú genézou zmiešaných jazykov, sú založené na smere tzv. *language shift*, - proces, v ktorom účastníci konverzácie prechádzajú z jedného jazyka na druhý.¹⁰ Tieto teórie sú vo veľkej miere založené buď na jazykových, resp. lexikálnych výpožičkách alebo *code-switchingu*.¹¹

---

⁷ Tamtiež.

⁸ TODD, Loreto. *Pidgins and creoles*. Routledge [online], 2003. Dostupné z: <<https://books.google.cz>>

⁹ THOMASON, S.G, Cit.d.

¹⁰ OSTLER, Nicholas. Language maintenance, shift, and endangerment. In: MESTHRIE, R. (ed.) *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s 315-334. [online] Dostupné z: <http://staff.univ-batna2.dz/sites/default/files/bouderbala_asma/files/language_maintenance.pdf>

¹¹ BAKKER, Peter – MATRAS, Cit. d.

Pod pojmom jazykové, výpožičky sa rozumie proces preberania jazykových prvkov z jedného jazykového systému do druhého, ktorý nastáva vždy, keď sa dva jazyky nachádzajú v kontakte po určitú dobu.¹² Podľa toho, ako sa tieto lexikálne výpožičky do jazyka integrujú, ich delíme na zdomácnené slová, kalky či hybridné slová, ktoré vznikajú fúziou dvoch predchádzajúcich typov.¹³

Používanie niekoľkých jazykov v multilingválnom prostredí je úzko spojené so sociolingvistickým javom, ktorý nazývame *code-switching*, alebo striedanie kódov. Princíp *Code-switching* je založený na tom, že každý jazyk je istým kódom, ktorý používame na prenos informácie od vysielateľa k prijímaču (od rečníka k adresátovi). Následne tieto kódy môže bilingválny, resp. multilingválny účastník konverzácie striedať v priebehu jedného dialógu, na základe schopnosti užívania niekoľkých jazykov.¹⁴

1.3. Vzájomné ovplyvňovanie jazykov

Kontakt jazykov z vyššie uvedených definícií chápeme teda ako formu spoločenskej komunikácie medzi nositeľmi príbuzných či nepříbuzných jazykov, ktorá ďalej vytvára pozadie pre ďalšie jazykové procesy, ako je napríklad vzájomné prenikanie a ovplyvňovanie jazykov.

Osvojovanie blízko príbuzných jazykov je pomerne často diskutovanou psycholingvistickou otázkou. Podľa Catherine E. Snow je blízkosť osvojovaného jazyka dôležitá hlavne z pohľadu časového úseku učenia. Blízko príbuzný jazyk sa dokážeme naučiť za menšiu časovú jednotku než jazyk nám vzdialený, pretože podobné jazyky nám dovoľujú prelínať medzi sebou viaceré jazykové roviny.¹⁵

Učenie geneticky príbuzného jazyka nepredstavuje iba výhody, práve naopak. Príbuznosť jazykov nám môže spôsobovať problémy vo viacerých sférach. Jednak to môže u jednotlivca vyvolať pokus o stotožňovanie svojho a cudzieho, teda miešanie jazyka cudzieho s rodným, čo následne vedie k rôznym negatívnym prenosom. Je to hlavne tým, že si človek častokrát ani neuvedomuje, že rada podobných javov sa v druhom jazyku zhoduje len sčasti.¹⁶

---

¹² HOFFER, B. L. Language borrowing and language diffusion: An overview. *Intercultural communication studies*, 2002, vol. 11, n. 4, s. 1-37. [online] Dostupné z: <<https://web.uri.edu/iaics/files/01-Bates-L.-Hoffer.pdf>>

¹³ FILOVÁ, I. *Prevzaté slová v súčasnej španielčine*. Praha 2013. Bakalárska práca. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav románskych študií. [online] Dostupnosť z: <<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/55405>>

¹⁴ KREJČOVÁ, E. *Problematika osvojovani druhého jazyka – teorie a praxe*. Brno, 2018. Habilitační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. [online] Dostupné z: <<https://www.muni.cz/inet-doc/961758>>

¹⁵ SNOW, C. E. Bilingualism and second language acquisition. In: GLEASON, J. B. – RATNER, N. B. (eds.): *Psycholinguistics*. 2nd ed. Fort Worth: Harcourt Brace College publishers, 1998, s. 453-481.

¹⁶ KREJČOVÁ, E. Cit. d.

Počas procesu učenia cudzieho jazyka si jedinec vytvára vlastný systém jazyka – medzijazyk – popri pokusoch o zmysluplnú konverzáciu.¹⁷ Tento medzijazyk, ktorý je zlúčeninou prvkov jedného aj druhého jazyka, nám jednak umožňuje istú podobu konverzácie, ale zároveň nás nabáda k miešaniu jazykov, poprípade k iným negatívnym transferom, ktoré nazývame interferencia.

Všeobecne sa pojem transfer viaže na prenos systému jedného jazyka do tvorby druhého jazyka. Transfer môže mať v prvom rade pozitívne účinky pri učení druhého jazyka, pretože uľahčuje jeho proces. V druhom rade to môžu byť negatívne účinky a v tom prípade tento transfer nazývame interferenciou. Negatívne transfery (interferencia) na rozdiel od *code-switchingu* prechádzajú do kódov cudzieho jazyka nerušene.¹⁸

Odborná literatúra uvádza viacero typov interferencií, ale pre našu prácu bude dôležitá interferencia medzijazyková. O medzijazykovej interferencií hovoríme v prípade, že ide o taký negatívny transfer, ktorý je vyvolaný prenosom návykov z rodného jazyka do jazyka cudzieho.

Keď posúdime vec súhrnne, prideme k tomu, že problematika pôsobenia jedného jazyka na druhý je súčasný problém, s ktorým sa stretávajú taktiež učitelia cudzích jazykov po celom svete, pretože užívatelia jazyka si častokrát neuvedomujú negatívne transfery pri orálnom či písanom prejave, alebo ignorujú normy druhého jazyka úmyselne.

1.4. Dialekt

Prirodzený ľudský jazyk, ktorý predovšetkým spĺňa funkciu komunikácie v spoločnosti, možno pre jeho bohatý systém chápať a deliť podľa viacerých aspektov. V tomto prípade nám pôjde hlavne o horizontálne (geografické) delenie jazyka.

Podľa horizontálneho hľadiska rozdeľujeme variety jazyka – komunikačné verzie jazyka – ktoré spoločne nazývajú a doplňujú sa na jednom území, na štandard a dialekt.

O štandardnom jazyku hovorím aj ako o spisovnom, kodifikovanom jazyku, ktorý je zvolený pre jeho vysokú spoločenskú prestíž na nadregionálne používanie.

Oproti nemu stojí dialekt, ktorý je súčasťou každého živého jazyka, ktorý sa premieňa. Tento teritoriálny útvar jazyka Chambers a Trudgill vo svojej knihe *Dialectologia* vysvetľujú ako nespisovnú (subštandardnú) formu národného jazyka, ktorý sa často spája s nižšou vrstvou spoločnosti. Termín dialekt môže byť aplikovaný aj na tie jazyky, ktoré nemajú svoju vlastnú

---

¹⁷ TARONE, Elaine. Interlanguage. *The encyclopedia of applied linguistics*, 2012. [online] Dostupné z: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781405198431.wbeal0561.pub2>>

¹⁸ KREJČOVÁ, E. Cit. d.

písomnú tradíciu – najčastejšie tie, ktorými sa hovorí v tých najizolovanejších častiach zeme. Tým najdôležitejším a nám najviac smerodajným tvrdením, ktoré môžeme v tejto práci použiť je:

„*Dialektom sa rozumie aj rôznym (častokrát chybným) druhom vybočenia od normy alebo odchýlkam od štandardnej a korektnej formy jazyka.*“¹⁹

1.5. Bilingvizmus a multilingvizmus

V predchádzajúcich kapitolách sme si vysvetlili, čo sú jazyky v kontakte, ako sa miešajú a zároveň ovplyvňujú. S týmito javmi úzko súvisia aj pojmy bilingvizmus, diglozia a multilingvizmus. Aby sme v nasledujúcich kapitolách pochopili mechanizmus jazykového fenoménu portuñol, je potrebné si ujasniť, čo vlastne tieto pojmy znamenajú.

Bilingvizmus je jav, ktorý sa často používa na označenie ovládania dvoch jazykov, ktoré si „ozajstné“ bilingválne osoby osvojili v takej miere, že ho dokážu používať na úrovni svojho rodného jazyka. Avšak čo je treba podotknúť, je fakt, že proces učenia cudzieho jazyka len vo veľmi malej miere skončí pri jeho ovládaní na úrovni rodného jazyka.²⁰

Viacerí vedci ale tvrdia, že v súčasnom globalizovanom svete je väčšina ľudí nejakým spôsobom bilingválna, pretože každý z nás pozná niekoľko slov alebo fráz v inom, než našom materinskom jazyku.²¹ Z tohto vyplýva, že dvojjazyčnosť svetového obyvateľstva nie je nič neobyčajné.

Existujú štáty, ktoré sú oficiálne bilingválne ako Kanada či Belgicko. V iných krajinách, aj napriek tomu, že nie sú oficiálne bilingválne, sa hovorí dvomi jazykmi. Vo viacerých štátoch sa nachádzajú komunity, ktoré bežne používajú dva jazyky v ich každodennom živote.²² To znamená, že bilingvizmus môžeme chápať aj ako situáciu súbežného používania dvoch jazykov v jednom jazykovom spoločenstve.²³ Takýto typ bilingvizmu nazývame spoločenský bilingvizmus.

---

¹⁹ CHAMBERS, J.K – TRUDGILL, Peter. *La dialectología*. Madrid: Visor Libros, 1994, s. 19: „Y por último también se entienden como dialectos algunas clases (a menudo erróneas) de desviaciones de la norma, aberraciones de la forma estándar o correcta de una lengua.“

²⁰ KREJČOVÁ, E. *Problematika osvojování druhého jazyka – teorie a praxe*

²¹ EDWARDS, J. 2006 Foundations of bilingualism. In: BHATIA, T. K. – RITCHIE, W. C. (eds.): *The handbook of bilingualism*. Malden: Blackwell Pub., 2006, s. 7-31.

²² LYONS, J. *Language and linguistics: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

²³ ČERMÁK, P. Cit. d.

Spoločenský bilingvizmus súvisí s pojmom diglosia.²⁴ V zásade ide o to, že diglosia je stav, kedy sa v celej jazykovej komunite aplikujú dve variety jedného jazyka na jednom geografickom území a každá používaná varieta plní presne vymedzenú funkciu v spoločnosti. Ferguson delí tieto 2 varianty na vysokú, ktorá sa používa v úradných listinách, formálnych prejavoch alebo v novinách, a na nízku, ktorá sa používa v domácom prostredí či pri korešpondenciách s príbuznými.²⁵

Príkladom diglosie môže byť situácia v Galícii, kde sa vo formálnych situáciách používa španielčina a v neformálnych galícijština.

V odborných príručkách môžeme nájsť ďalšie delenia bilingvizmu podľa rôznych faktorov, ktoré zohľadňujú. My sa ale v práci budeme zameriavať len na jeden typ, a to z pohľadu skutočnej úrovne užívania druhého jazyka. Z tohto pohľadu existujú dva typy bilingvizmu, a to produktívny (aktívny) a receptívny (pasívny).

Produktívny bilingvizmus v preklade znamená, že rečník ovláda obidva jazyky na veľmi dobrej úrovni, a teda používa ich aktívne. Opakom produktívneho bilingvizmu je receptívny, kedy nositeľ cudzieho jazyka danej reči rozumie, dokáže v nej čítať, počúvať, teda je schopný ho prijímať, ale z odlišných dôvodov ho neprodukuje.

Pre príklad receptívneho bilingvizmu nemusíme chodiť ďaleko. Blízke vzťahy, ktorými Česko a Slovensko disponuje dôsledkom dlhoročného spolužitia, predstavujú jasný príklad receptívneho bilingvizmu. V súčasnosti je ale miera receptívneho bilingvizmu týchto dvoch jazykových skupín asymetrická.²⁶ Česky hovoriaci rečníci totiž rozumejú slovenčine oveľa menej, než je to v opačnom prípade. Je to z veľkej časti dané tým, že Slováci sú v každodennom kontakte s češtinou či už skrz médiá a internet, zatiaľ čo prítomnosť slovenčiny na českých stránkach, ako Nabělková komentuje, predstavuje pre mnohých Čechov výrazný problém.²⁷

---

²⁴ BAKER, C.. *Foundations of bilingual education and bilingualism*. 4th ed. Clevedon: Multilingual Matters, 2006.

²⁵ FERGUSON, CH. A. Diglossia. *WORD*, 1959, vol. 15, n. 1, s. 325-340. [online] Dostupné z: <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00437956.1959.11659702>>

²⁶ NÁBĚLKOVÁ, M. Komunikačný obraz česko-slovenských lexikálnych diferencií – svedectvo internetu. In: PEKAROVIČOVÁ, J., VOJTĚCH, M., (eds.) *Studia Academica Slovaca* 42. Bratislava: Univerzita Komenského, 2013, s. 139-167. [online] Dostupné z: <https://www.academia.edu/11969990/Komunika%C4%8Dn%C3%BD_obraz_%C4%8Desko_slovensk%C3%BDch_lexik%C3%A1lnych_diferenci%C3%AD_svedectvo_internetu>

²⁷ SLOBODA, M. – NÁBĚLKOVÁ, M. Receptive multilingualism in ‘monolingual’ media: Managing the presence of Slovak on Czech websites. *International Journal of Multilingualism*, 2013, vol.10, n.2, s. 196-213. [online] Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/271938566_Receptive_multilingualism_in_%27monolingual%27_media_Managing_the_presence_of_Slovak_on_Czech_websites>

Ďalším dôležitým pojmom je multilingvizmus. Multilingvizmus tak isto ako bilingvizmus nie je v súčasnom svete, v ktorom neustále rastie mobilizácia obyvateľstva, žiadnym nezvyčajným úkazom. Práve naopak sa väčšina krajín mimo Európy alebo Severnej Ameriky nachádzajú v situácii, v ktorej je monolingvizmus veľmi obvyklým javom. Príkladom môže byť aj India, kde používanie viacerých jazykov s rôznymi členmi rodiny, priateľmi alebo spolupracovníkmi je vcelku normálna vec.²⁸

Pod týmto fenoménom si obyčajne predstavujeme situáciu, kedy jedinec využíva na komunikáciu viacerých jazykov, alebo naň nahliadame ako na koexistenciu viacerých jazykov na jednom mieste.

Tak isto ako bilingvizmus môžeme multilingvizmus deliť na produktívny a recepčný. Znova sa bližšie zamierame na receptívny, ktorý bude pre nás pozdĺž celej práce dôležitý.

Receptívne znalosti iných jazykov nám totiž umožňujú komunikovať s ľuďmi inej jazykovej komunity. V prípade, že obidvaja účastníci komunikácie dominujú receptívnou znalosťou rodného jazyka toho druhého, môžu viesť medzi sebou rozhovor na pasívnej multilingválnej úrovni. Viaceré literatúry ale uvádzajú, že aby receptívny multilingvizmus medzi účastníkmi konverzácie mohol prebehnúť, je potreba aby jazyky v kontakte boli geneticky príbuzné.²⁹

Známy je receptívny multilingvizmus v Škandinávii. Jedná sa totiž o geograficky a sociálne homogénnu jazykovú komunitu, ktorá je v kontinuálnom a priamom jazykovom kontakte. Ak sa zameriame na príslušné jazyky (dánštinu, švédštinu a nórštinu) očami morfológie, syntaxe a slovnej zásoby, tak prideme k zisteniu, že formálne prejavy ich rečníkov sú identické. Deti takýchto jazykových skupín sa učia druhé jazyky intuitívne, skrz jazykový kontakt s inými členmi skupiny.³⁰

---

²⁸ ZEEVAERT, L. – THIJE, J. D. ten. (2007). Introduction.[online] In ZEEVAERT, L. – THIJE, J. D. Ten (eds.). *Receptive multilingualism: linguistic analyses, language policies, and didactic concept*. John Benjamins Publishing, 2007, s. 1-24. Dostupné z: <<https://books.google.cz/>>

²⁹ ZEEVAERT, L. – THIJE, J. D. ten. Cit. d.

³⁰ Tamtiež.

2 Portuňol/ portunhol – obecná charakteristika

Nepretržitý kontakt dvoch jazykov v neformálnom prostredí vedie vždy k tvorbe novému lingvistickému fenoménu.

Portuňol je obecné vzaté jedným z takýchto jazykových fenoménom, ktorý vznikol nepretržitým kontaktom dvoch jazykov, konkrétne portugalčiny a španielčiny, ako to už vyplýva z jeho názvu. Ako už bolo spomenuté v úvode, portuňol sa delí na dva veľmi rozdielne druhy.

Jedným je jazyk dorozumievania medzi španielsky a portugalsky hovoriacimi jedincami. Táto komunikačná verzia jazyka slúži Portugalcom, ktorí neovládajú španielčinu, a Španielom, ktorí neovládajú portugalčinu, k vzájomnej komunikácií.

V druhom význame je portuňol jazyková varianta, ktorá vznikla na pohraničnom území Brazílie a jej okolitých hispánskych štátov (predovšetkým Uruguaja), a spája sa teda s presným územím jeho užívania. Kontakt medzi španielčinou a portugalčinou tu bol a je tak silný, že sa vytvoril samostatný jazykový útvar. Takýto typ portuňolu býva nazývaný tiež aj *dialecto fronterizo*, *dialecto*, *dialectos portugueses del Uruguay* či *portugués del Uruguay*.

Slovo portuňol je podľa Ricarda Tavaresa Lourença neologizmom, ktoré sa v iberoamerickej tlači prvýkrát vyskytlo v roku 1998. Portuňol mal v tejto dobe ešte nepresné parametre, a preto sa v tej dobe objavoval vo viacerých podobách podľa toho, kto článok písal alebo s kým bol rozhovor vedený.³¹

V tejto časti sa zameriame na historický a politický kontext, v ktorom sa budeme snažiť čitateľovi priblížiť a ujasniť okolnosti, ktoré viedli k samotnému vzniku portuňolu.

---

³¹ LOURENÇO, R. T. Valoraciones del fenómeno lingüístico «Portuñol» recogidas en la prensa Iberoamericana. *Temas de comunicación*, 2019, n. 38-39, s. 49-73. [online] Dostupné z: <<http://revistasenlinea.saber.ucab.edu.ve/temas/index.php/temas/article/download/4508/374>>

2.1. Historický a kontext

Vzhľadom k tomu, že sa v práci budem ďalej venovať vzniku jazykového útvaru, ktorý je akýmsi mixom dvoch príbuzných románskych jazykov – španielčiny a portugalčiny – považujem za celkom nevyhnutné stručne nastieniť ich históriu, od ktorej vo veľkej miere závisí aj vznik samotného javu.

2.1.1 Románske jazyky

Všetky románske jazyky majú jedného spoločného predka – latinský jazyk. Vulgárna latinčina sa po Pyrenejskom polostrove rozniesla prostredníctvom rímskych bojovníkov v procese romanizácie. Otázkou ale je – ako a prečo došlo k vzniku rôznym románskym jazykom?

Je dobre známe, že každý jazyk sa v jeho priebehu neustále vyvíja a ten, ktorý sa nevyvíja, ten je mŕtvy. Rôzne jazyky sa nemenia rovnakou rýchlosťou. Tie románske toto pravidlo potvrdzujú v celej miere. Jan Hricsina uvádza vo svojej knihe príklad fonetického vývinu francúzštiny a portugalčiny a dochádza pri tom k záveru, že francúzština sa na rozdiel od portugalčiny vyvíjala omnoho progresívnejšie.³²

Ako sme si vyššie vysvetlili, v procese vývoja jazykov sa striedajú 2 obdobia – konverencie a divergencie. Romanizácia Pyrenejského polostrova je jasným príkladom divergencie latinského jazyka v rôzne ďalšie dialekty, ktoré sa v jednotlivých častiach ríše po jej rozpade vyvinuli. Každá z variant mala svoje osobité rysy, ktoré ich od tých ostatných odlišovali.

Tieto varianty sa vyvíjali a rozširovali oveľa rýchlejšie než klasická, formálna latinčina, s ktorou sa hovorilo iba vo vysokých kruhoch a väčšina obyvateľstva polostrova ju teda v bežnej komunikácii vôbec nepoužívala.³³

Obdobie, ktoré považujeme za zásadné počas rozdeľovania vulgárnej latinčiny do viacerých dialektových foriem, je 6. až 9. storočie. V tomto čase totiž sila Rímskej ríše začala upadať a na Pyrenejský polostrov vtrhli germánske kmene, ktoré v krátkom časovom horizonte zničili všetko, čo Rímska ríša na polostrove zanechala.

Od 9. storočia môžeme teda tvrdiť, že existujú samostatné jazyky, ktoré v súčasnosti nazývame románske jazyky.

---

³² HRICSINA, J. *Vývoj portugalského jazyka*. Charles University in Prague, Karolinum Press, 2015.

³³ LEDGEWAY, A. – MAIDEN, M.(ed.) *The Oxford guide to the Romance languages*. Oxford: Oxford University Press, 2016.

2.1.2 Španielčina

Dialekty, ktoré procesom divergencie vznikali, pomaly vytlačali z územia latinčinu a iné, menej rozšírené dialekty a stávali sa istou variantov komunikácie. To je aj prípad kastíľčiny, jedného z dialektov, ktorý spolu s katalánštinou a galícijsko-portugalčinou existovali vedľa latinského jazyka, ktorá bola aj naďalej považovaná za jazyk kultúry.

Významným historickým dianím v procese formovania španielskeho jazyka bola jednoznačne reconquista, teda znovu nadobúdanie španielskeho územia Katolíckym veličenstvom. Postupom času sa reconquista realizovala zo severu na juh a s ňou aj kastíľsky dialekt, ktorý časom nahradil všetky ostatné dialekty, okrem tých na východnom a západnom pobreží.³⁴ V 15. storočí, kedy došlo k definitívnemu vytlačeniu moslimov z poslednej arabskej bašty, vzniká Španielske kráľovstvo a nastáva obdobie rozvoja spisovného kastíľskeho jazyka. Moderný európsky ľud totiž potreboval aj jednotný oficiálny jazyk, ktorý by posilnil identitu národa a týmto jazykom sa práve stala kastíľčina,

Nasledujúce storočia (16.-17.) sú dobou známeho Zlatého veku, počas ktorého Španielske impérium zažívalo najväčší rozmach, a to nielen teritoriálny ale aj kultúrny a politický. V tomto období sa prešlo zo starej kastíľčiny k obdobiu klasickej španielčiny, v ktorom vznikli tie najvýznamnejšie španielske diela ako napríklad svetoznámy *Don Quijote de La Mancha*. Koncom 17. storočia sa klasickej španielčine dostala moderná forma, akú používame doteraz.³⁵

2.1.3 Portugalčina

Dôležitú rolu pri formovaní portugalského jazyka má, takisto ako pri ostatných dvoch jazykoch (kastíľčina, katalánština), ktoré vznikli na severe polostrova postupne prechádzali na juh, reconquista. Na území terajšieho Portugalska bol tento boj ukončený už v 13. storočí a v tomto období sa kráľovské sídlo premiestnilo zo severu na juh do Lisabonu. V dôsledku presunu sídla zo severu na juh začali na portugalčinu vplývať aj iné dialekty ako severo-galícijské.

Je totiž známe, že portugalčina sa vyvinula z galícijsko-portugalského dialektu, ktorý na rozdiel od ostatných dialektov nebol počas španielskej reconquisty nahradený kastíľčinou. Tento galícijsko-portugalský dialekt, ktorý sa považuje za starú formu portugalčiny, bol na

---

³⁴ ZAVADIL, B. Cit. d.

³⁵ ZAVADIL, B. Cit. d.

polostrove považovaný za jazyk poézie až do 14. storočia, kedy dochádza k zásadným historickým udalostiam, ktoré tieto dva jazyky definitívne rozdelili.³⁶

Po období starej portugalčiny prichádza obdobie strednej portugalčiny, ktoré sa zaslúžilo o expandovanie portugalčiny po celom svete. Portugalský moreplavci ako Bartolomeu Diaz, Vasco de Gama alebo Pedro Álvares Cabral – muž, ktorý sa považuje za objaviteľa Brazílie, zakladali na novoobjavených miestach kolónie, ktorých úradným jazykom sa postupne procesom kreolizácie stávala práve portugalčina.³⁷

Súčasnú podobu, ktorú si portugalčina drží už od 18. storočia, získala vo svojej modernej fáze a od vtedy sa jej forma nijak výrazne nezmenila.

2.2. Politický kontext

Situácia, kedy by sa hovorilo jedným jazykom na celom svete, je len ťažko predstaviteľná. Špeciálne pre nás Európanov, ktorý žijeme vo viac ako tristo miliónovom kontinente, je pre nás táto myšlienka nielen nepredstaviteľná, no najmä ťažko realizovateľná. Je to dané tým, že jazyková rozmanitosť tvorí súčasť našej identity.

Rozhodne iná situácia je v Hispanoamerike – teda v časti amerických štátov, kde sa používa španielčina – ktorá sa vyznačuje mimoriadnou jazykovou uniformitou, ktorú nemožno nájsť nikde inde na svete. Obyvatelia Nového Mexika v USA dokážu viesť rozhovor s obyvateľom žijúcim v oblasti Patagónie bez väčších či dokonca žiadnych problémov. Ten istý prípad nastáva v situácií, kedy sa do kontaktu dostane Argentínčan a obyvateľ Madridu. Je to dané tým, že španielčina je jazyk homogénny a fonetické, gramatické či lexikálne zmeny v jej variantách sú minimálne. Môžeme teda súdiť že vzájomné porozumenie medzi Mexičanom a Madridčanom je oveľa väčšie, než medzi Austrálčanom a Juhoafričanom, ktorý síce hovoria anglicky, ale ich varianty sa líšia v oveľa väčšej miere.³⁸

Portugalčina je španielčine tak príbuzná, nielen z jej historického hľadiska, ale aj z hľadiska jej dnešnej formy, že obyvatelia hispánskych štátov nepotrebujú na komunikáciu s Brazílčanmi žiadne špeciálne vzdelávanie v tomto smere.

---

³⁶ TEYSSIER, P. *História da língua portuguesa*. Tradução de Celso Cunha. Lisboa, Sá da Costa Editora, 1982. [online] Dostupné z:

<<https://biblioteca.isced.ac.mz/bitstream/123456789/920/1/Historia%20daLingua%20Portuguesa.pdf>>

³⁷ HRICSINA, J. Cit. d.

³⁸ MARÍN, F. M. De lenguas y fronteras: el espanGLISH y el portuguol. *Nueva Revista de Política, Cultura y Arte*, 2001, n. 74, s. 70-79. [online] Dostupné z:

<https://www.researchgate.net/publication/28068228_De_lenguas_y_fronteras_el_espanGLISH_y_el_portunol>

Iberoamerika, ako nazývame časť amerického kontinentu, ktorú tvoria štáty dobyté Španielskym a Portugalským kráľovstvom, je teda súčasťou španielskej a portugalskej integrity.

Európsky proces integrácie, ktorý bol okrem iného založený aj na spojení množstva jazykov, môžeme vidieť ako oveľa nestabilnejší, ako jazykový proces integrácie Iberoameriky. Prišlo totiž k situácií, kedy si každý členský štát vytvoril svoj vlastný jazyk a to podporilo ich vzájomnú rivalitu.

Tento fakt môžeme pozorovať aj na viacerých historických udalostiach, ktoré nám jednoznačne naznačujú, že jazyková diverzita Európy už od dávna nabádala k medzištátnym vojnám. Carlos Escudé nám vo svojom článku priblížil viaceré z nich:

- Nikdy v histórii nezanikol jeden iberoamerický štát dobytím druhého iberoamerického štátu. V histórii Európy sa tento jav ukazuje pomerne často.
- Žiadne iberoamerické mesto nebolo zbombardované iným susedným štátom, na rozdiel od Nemecka, ktoré zbombardovalo Londýn a Veľká Británia na oplátku takmer každé nemecké mesto.
- Chile počas svojho obdobia nezávislosti nikdy nevedlo vojnu s Argentínou. Naopak v tomto čase Francúzsko a Nemecko viedli 3 vojny, z ktorých posledné dve poznamenali celú históriu ľudstva.
- Niečo podobné zažili aj Brazília a Argentína. Vo svojom období nezávislosti viedli medzi sebou len jednu vojnu v rokoch 1825-28, teda omnoho skôr, ako bolo so zjednotením Talianska či Nemecka.³⁹

Na záver môžeme iba dodať, že z vyššie uvedených faktov jasne vyplýva, že Iberoamerika je jednou z najlepšie integrovaných civilizácií na svete a tomu svedčí aj vznik a používanie samotného portuñolu.

---

³⁹ ESCUDÉ, C. Aquí hablamos portuñol. *Cuadernos de política exterior argentina*, 2018, n. 128, s. 83-86. [online] Dostupné z: <<http://rephip.unr.edu.ar/bitstream/handle/2133/15258/6.%20N%C2%BA%20128%20ESCUDE%C3%89%20-%2083-86.pdf?sequence=2>>

3 Portuñol ako jazykový útvar

Na začiatku práce sme si jasne vysvetlili, že tento jazykový fenomén má dve veľmi rozličné chápania. Ten, ktorého charakter sa pokúsime priblížiť v tejto kapitole je portuñol, resp. jazykový útvar, ktorý sa viaže na presne vymedzené územie.

Pri tomto type portuñolu, môžeme hovoriť o sociálnych či historických udalostiach, ktoré viedli k vzniku samotnému javu, zatiaľ čo pri druhom type portuñolu o takýchto udalostiach, ktoré by viedli k jeho vzniku, možno hovoriť len ťažko.

V tomto prípade nejde o typ dorozumievacieho jazyka, ktorý sa svojím charakterom líši u každého rečníka, ale ide o jazykový útvar s relatívne jasne stanovenými pravidlami. Z tohto vyplýva, že jeho prvky sa nebudú u každého rečníka meniť a z toho môžeme konštatovať, že jeho charakter sa dá považovať z istej miery ako stabilný.

Z názvu portuñolu jasne vyplýva, že ide o jazykový útvar, ktorý vznikol zmiešaním dvoch jazykov – portugálčiny a španielčiny – a práve vďaka tomuto zmiešaniu sa mu často dostáva názov *mixed languages*, alebo zmiešaný jazyk, ktorého význam sme si v úvode 2. kapitoly objasnili. Na konci tejto kapitoly si ale vysvetlíme, prečo nemožno hovoriť o novom legitímnom jazyku, ktorý by vznikol z kontaktu týchto dvoch jazykov.

Celkom vzaté, v nasledujúcej kapitole sa budeme opierať o definíciu, že portuñol ktorým sa hovorí v tejto pohraničnej oblasti, je jasným zmiešaním portugálčiny s lexikálnymi prímiesami španielčiny a čiastočnými kombináciami gramatických prvkov. Túto definíciu na záver doplníme o stanovisko Elizaincína, ktorý považuje portuñol za zmes mestskej brazílskej portugálčiny a španielčiny a nazýva ju vidieckou portugálčinou, ktorá je silne ovplyvnená španielčinou.⁴⁰

3.1. Geografické a sociálne priblíženie

Ako sme si na začiatku kapitoly uviedli, tento druh portuñolu sa viaže na isté územie, presnejšie na územie štátnych hraníc Brazílie a Uruguaja.

Otázku štátnych hraníc je ale v celku ťažké definovať, pretože štáty sa síce limitujú hranicami, ale tie existujú len pomyselne. To znamená, že hranica je len istá imaginárna čiara vyznačená na mape, ktorá vznikla na základe politickej dohody, ale funguje iba symbolicky na označenie toho, kde jedno územie končí a kde druhé začína. Čo je pre túto prácu ale zásadné je skutočnosť, že štátne hranice tvoria pás, ktorý obýva ľudská spoločnosť patriaca k dvom alebo

---

⁴⁰ ELIZAINCÍN, A. Dialectología de los contactos: un ensayo metodológico. *Anuario de Letras: Lingüística y filología*, 1988, vol.26, s. 5-29. [online] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/31425.pdf>>

viacerým národnostiam a to vedie k vzájomnej integrácii či už spoločenskej ,alebo jazykovej, pretože jazyky nerešpektujú politické hranice.⁴¹

Hranice Brazílie s Argentínou, Uruguajom a Paraguajom sú buď určené riekami, ktoré vytvárajú prírodné štátne hranice, alebo je to tá pomyselná čiara, ktorá delí dve územia. Na hraniciach brazílsko-uruguajských sa tento proces delenia dial zároveň s jeho kolonizáciou. Fakt, že tieto dva procesy vznikali zároveň, bol pre túto oblasť zo sociálneho hľadiska veľmi dôležitý a *de facto* stále je, pretože sociálne skupiny ľudí, ktoré sa tu usídľovali, vytvorili veľmi silný sociálny kontakt, ktorý pretrváva do dnes.⁴²

Obyvatelia tohto pohraničného teritória nepoužívajú k dorozumievaniu ich národné jazyky (španielčinu alebo portugalčinu), ale ich zmiešanú formu. Zmiešaná forma jazyka vedie i k zmiešanej sociálnej skupine, v ktorej je ťažké presne určiť, kto je Brazílčan a kto Uruguajčan.⁴³

3.2. Pohľad do minulosti

Nieže by sa na iných hraniciach Brazílie s ostatnými hispánskymi štátmi tento kontakt jazykov nedial, ide skôr o väčšiu dominanciu ľudí, ktorý portuñol aplikujú.⁴⁴ John Lipski sa zmieňuje o severo-argentínskej provincii Misiones, kde je portugalčina tiež používaná ako jazyk väčšiny vidieckeho obyvateľstva v kontakte so španielčinou, ale na záver práce dodáva, že:

„[...] tento bilingválny kontakt nepodstupuje stupeň konvergenzie, ktorý je požadovaný pre hybridnú španielsko-portugalskú morfosyntax, ktorá bola zaznamenaná napríklad na území severného Uruguaja.“⁴⁵

Čo ale ešte viac predurčuje tieto dve hranice k používaniu portuñolu je ich spoločná história a k tomu viazaná jazyková situácia Uruguaja.

---

⁴¹ NWEIHED, K.G. *Frontera y límite en su marco mundial: una aproximación a la "fronterología"*. Equinoccio, 1992. [online] Dostupné z <<https://books.google.cz/>>

⁴² STURZA, E. R. *Fronteiras e práticas lingüísticas: Um olhar sobre o portunhol*. *Revista Internacional De Lingüística Iberoamericana*, 2004, vol.2, no.1 (3), 151-160. [online] Dostupné z : <<http://www.jstor.org/stable/41678205>>

⁴³ Tamtiež.

⁴⁴ Tamtiež.

⁴⁵ LIPSKI, J. M. Portuguese or Portuñol? Language contact in Misiones, Argentina. *Journal of Linguistic Geography*, 2016, vol. 4, s. 47: „The data also suggest that bilingual contact alone does not yield the degree of convergence required for the hybrid Portuguese-Spanish morphosyntax that has been reported, for example, in northern Uruguay.“ [online] Dostupné z : <<https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-linguistic-geography/article/portuguese-or-portunol-language-contact-in-misiones-argentina/6CFC5A581C3F82F241BBBBF465D953540>>

Je dobre známe, že Uruguaj nie je jednojazyčnou krajinou, čo platí predovšetkým pre jeho severnú časť, ktorá susedí s Brazíliou. Táto hraničná oblasť Brazílie a Uruguaja sa vyznačuje výskytom dvoch jazykov, španielčiny a portugalčiny, takže ide o časť bilingválnu.

Korene portugalčiny na tomto uruguajskom území pramenia predovšetkým v koloniálnych obdobiach, kedy súčasné územie Uruguaja obývali Portugalci a Brazílčania. Toto teritórium bolo portugalskou kolóniou až do roku 1825, kedy sa Uruguaj osamostatnil. Portugalské obyvateľstvo z tohto územia nevymizlo úplne, ale premiestnilo sa na severnú časť Uruguaja.⁴⁶

Jazyková situácia v tejto oblasti sa ale začala meniť v roku 1877, kedy José Pedro Varela prišiel s reformou vzdelávania. Táto reforma ustanovila, že základné vzdelanie bude povinné, bezplatné a v španielčine. Obyvateľstvo severu bolo tak vystavené čoraz väčšiemu kontaktu so španielčinou a to viedlo k pomalému, ale nie úplnému ústupu portugalského jazyka na tomto území.⁴⁷ Vytvorila sa tak situácia diglozie, ktorá trvá až do súčasnosti, pretože pre obyvateľov z nižšej sociálnej vrstvy, predovšetkým na dedinách, zostala uruguajská portugalčina jazykom každodenného prejavu a španielčina jazykom vzdelávania.⁴⁸

3.3. Forma

3.3.1 Názov

Názov portuñol, ktorý používame v tejto práci na označenie jazykového útvaru na pohraničnom brazílsko-uruguajskom regióne, teda označuje zmiešanie dvoch jazykov v kontakte, španielčiny a portugalčiny.

Podľa Graciely Barrios existujú dve skupiny ľudí, ktorí hľadajú na termín portuñol z rôznych uhl'ov pohľadu: jedna skupina termín portuñol neprijíma, druhá ho akceptuje v plnej miere.⁴⁹

---

⁴⁶ BOTTARO, S. Actitudes lingüísticas en el portugués uruguayo: marcas de una identidad. *Revista SURES*, 2017, n.10, s.107-120. [online] Dostupné z : <<https://revistas.unila.edu.br/>>

⁴⁷ BROVETTO, C. Educación bilingüe de frontera y políticas lingüísticas en Uruguay. *Pro-Posições*, 2010, vol. 21., no.3, s. 25-43. [online] Dostupné z : <https://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0103-73072010000300003&script=sci_arttext&tlng=es>

⁴⁸ CARVALHO, A. Variation and diffusion of Uruguayan Portuguese in a bilingual border town. In: YÁÑEZ, R – SUÁREZ, A. L. *Comunidades e individuos bilingües. Simposio internacional sobre o bilingüismo*. Vigo: Universidade de Vigo, 2003, s. 642-651. [online] Dostupné z : <<http://ssl.webs.uvigo.es/actas1997/05/Carvalho.pdf>>

⁴⁹ BARRIOS, G. La denominación de variedades lingüísticas en situaciones de contacto: dialecto fronterizo, DPU, portugués uruguayo, portugués fronterizo o portuñol. In: ACEVEDO, F. – NOSSAR, K. (ed.) *Educación y sociolingüística*. 2018, s. 203-229. [online] Dostupné z :

Tí, čo termín portuñol neprijímajú, ho považujú za tak trochu klamlivý, pretože aj napriek silnému španielskemu vplyvu je to podľa nich stále varianta portugalciny. Preto sa viac prikláňajú k názvu *dialecto fronterizo del Norte Uruguay*, *dialectos portugueses del Norte Uruguay* alebo jednoducho *portugués uruguayano*.⁵⁰

Termín *dialecto fronterizo del Norte Uruguay* pochádza od Josého Pedra Rony: definuje ho ako ako portugalský dialekt s jasným vplyvom španielčiny.⁵¹

Adolfo Elizaincín naopak používa termín *dialectos portugueses del Uruguay (DPU)*. Útvar definuje ako zmiešaný s prevažne portugalským základom, ktorý vykazuje silný vplyv španielčiny. Jeho definícia sa teda od tej od Rony nijak zvlášť nelíši. Čo sa ale od definície Rony líši, je slovo *dialecto*, ktoré Rona používa na pomenovanie subštandardnej varianty, ktorá sa často spája s negatívnou konotáciou. Elizaincín na rozdiel od Rony používa slovo *dialecto* na označenie regionálnej a neutrálnej formy jazyka.

Posledným názvom, ktorý nájdeme v odbornej literatúre, je *portugués uruguayano*. Používa ho Ana Maria Carvalho. Podľa nej je to varianta portugalciny, ktorej vlastnosti sa z veľkej časti zhodujú s dialektom portugalciny z Rio Grande do Sul. S ostatnými dvoma lingvistami sa nezhoduje hlavne v tom, že tento jav neberie ako zmes dvoch jazykov, ale navrhuje skôr portugalský dialekt s vidieckymi charakteristikami a vplyvom španielčiny hlavne v oblasti slovnej zásoby. V jej definícii je dôležitá absencia slova „dialecto“, pretože si uvedomuje, že toto slovo má v spoločnosti často pejoratívny význam, a preto navrhuje, aby sa lingvisti prikláňali skôr k označeniu *portugués uruguayano*, v ktorom sa jazykovému útvaru dostáva národná prestíž.⁵²

Veľa ľudí ale akceptuje termín portuñol, pretože ho považujú za pojem, ktorý sa bežne v tejto sociálnej skupine vyskytuje a tvorí ich identitu založenú na kultúrnej symbióze.⁵³ Barrios vo svojej rozsiahlej práci, ktorú venuje práve označeniu tohto javu, ukazuje prostredníctvom viacerých dotazníkov z pohraničného mesta Rivera, že portuñol je názov, ktorý si ľudia vyberajú najčastejšie, keď sa im kladie otázka akým jazykom sa v tomto meste hovorí.⁵⁴ Môžeme sa teda domnievať, že termín portuñol sa používa v každodennej neformálnej

---

<<http://repositorio.cfe.edu.uy/bitstream/handle/123456789/1146/Acevedo,F.Educacion.pdf?sequence=2#page=193>>

⁵⁰ BARRIOS, G. Cit. d.

⁵¹ RONA, J. P. *El dialecto "fronterizo" del Norte del Uruguay*. Montevideo: Adolfo Linardi Editor. 1965.

⁵² CARVALHO, A. Rumo a uma definição do português uruguaio. *Revista Internacional De Lingüística Iberoamericana*, 2003, vol. 1, no.2 (2), s.125-149. [online] Dostupné z:

<<https://www.jstor.org/stable/41678174?seq=1>>

⁵³ BARRIOS, G. Cit. d.

⁵⁴ Tamtiež.

reči a termín *dialecto fronterizo del Norte Uruguay*, *dialectos portugueses del Uruguay* (DPU) a *portugués uruguayano* sa objavuje skôr v odbornej literatúre.

3.3.2 Lexikológia

Ako sme si vysvetlili vyššie, portuñol je teda dialekt portugalčiny s jasným vplyvom španielčiny. Jeden z najvýraznejších vplyvov španielčiny môžeme zaznamenať práve v slovnej zásobe. Na druhej strane, ak by sme sa mali opierať o stanovisko, že portuñol je zmes mestskej brazílskej portugalčiny a španielčiny, rozdiel v slovnej zásobe by sme našli predovšetkým v užívaní slov, ktoré sú charakteristické pre vidiecke prostredie, s ktorým sa aj vo svojej podstate spája.⁵⁵

Z našej vlastnej hypotézy odvodzujeme, že rečník portuñolu si vo svojom prejave vyberá španielske slová, ale ich výslovnosť sa často blíži k portugalskej, čo si na príkladoch priblížime v ďalšej kapitole.

3.3.3 Fonológia

Fonetický systém tohto dialektu je akousi zmesou fonetických systémov portugalčiny, poprípade mestskej portugalčiny z Rio Grande do Sul, a španielčiny. V tejto časti sa zameriame na fonetický systém portuñolu obecné, ale pozornosť budeme venovať predovšetkým samohláske /o/, spoluhláske /b/ v spojení *-mb*, výslovnosti digrafémy *lh*, *ll* a palatalizácií spoluhlások /d/ a /t/.

Dá sa povedať, že zo všetkých fonologických črt portuñolu je uzatváranie samohlásky /o/ najčastejším javom. K tomuto portugalskému uzatváraniu samohlásky /o/ dochádza predovšetkým v prípade, ak sa nachádza v neprízvučnej slabike:

comida ~ *kumida* (jedlo)⁵⁶

Ďalším fonologickým javom je strata spoluhlásky /b/ v slovách, kde sa vyskytuje spoločne so spoluhláskou /m/, je v tomto dialekte častým javom, ktorý má pôvod v španielčine:

también ~ *tamién* (tiež)⁵⁷

---

⁵⁵ CARVALHO, A. Variation and diffusion of Uruguayan Portuguese in a bilingual border town.

⁵⁶ ELIZAINCÍN, A. Cit. d.

⁵⁷ Tamtiež.

Zaujímavou premennou sú aj digrafémy *ll* a *lh*. Ak si rečník počas prejavu zvolí variantu *ll*, miesto portugalskej varianty *lh*, vyslovuje ju ako ako portugalské [l]:

caballo ~ *kabálu* (kôň)⁵⁸

Zaujímavá je aj výslovnosť digrafémy *lh*. V brazílskej portugalčine sa totiž okrem výslovnosti tejto digrafémy ako laterálnej palatály [ʎ] vyslovuje aj ako semivokál [j], čo je ale často znakom vidieckych nárečí a spája sa teda aj s nižšou sociálnou vrstvou spoločnosti. Pre viacerých lingvistov je táto výslovnosť jedinou možnou realizáciou digrafémy *lh* v portuñole.

colher ~ *coiê* (lyžica)⁵⁹

Palatalizácia – asimilácia spoluhlások vedľaajšiemu prednému vokálu⁶⁰ – spoluhlások /d/ a /t/ pred samohláskou /e/ a /i/ a ich následná afrikátna výslovnosť je črtou viacerých dialektov portugalčiny v Brazílii. Portugalský rečník teda vyslovuje slovo *ódio* ako [ʎdʒju] alebo *noite* ako [nojtʃi]. Tento jav palatalizácie sa dá často počut aj na juhu Brazílie a to má vo veľkej miere za následok, že sa táto výslovnosť prejavuje aj v portuñole.

3.3.4. Morfosyntax

Aj napriek tomu, že tento dialekt kombinuje vo svojej výslovnosti fonologické prvky obidvoch jazykov v kontakte (s jasnou prevahou portugalských) je to práve tvaroslovie a syntax, na ktorej túto spleť jazykových variant môžeme evidovať v najväčšom rozsahu.

Rozoberať budeme predovšetkým používanie členov určitých a neurčitých, tvorenie plurálu a hybridné formy slovík. Vo veľkej miere sa budeme opierať o prácu Elizaincína, ktorý túto oblasť opísal vskutku precízne.

V prvom rade ide o kombináciu členov určitých či neurčitých. Častokrát ide o prípad, kedy si rečník vyberie španielske slovo a spojí ho s portugalským členom a naopak:

Eu pinto as casas. (Maľujem domy.)⁶¹

⁵⁸ Tamtiež.

⁵⁹ CARVALHO, A. Variation and diffusion of Uruguayan Portuguese in a bilingual border town.

⁶⁰ ZAVADIL, B. – ČERMÁK, P. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum. 2010.

⁶¹ ELIZAINCÍN, A. – BEHARES, L. Variabilidad morfosintáctica de los dialectos portugueses del Uruguay. *Boletín de filología*, 1980, vol. 31, n. 1, s. 401-417. [online] Dostupné z:

<<https://revistahistoriaindigena.uchile.cl/index.php/BDF/article/download/46571/48574>>

V druhom rade ide o tvorbu plurálu. V ľudovej brazílskej portugalčine sa prejavuje takzvaný „*bare plurals*“ čo v preklade znamená, že v nominálnej časti vety je označený plurál väčšinou na prvom elemente, predovšetkým na člene podstatného mena. V portuñole sa táto hovorová brazílska črta prejavuje aj v spojení so španielskymi prvkami:

umas vaca (kravy)⁶²

Ďalším typom sú hybridné tvary slovíes. Jedným z takýchto hybridných zmien je aj zmena tematického vokálu 1. osoby plurálu pri slovesách zakončených na *-ar* na tematický vokál 1. osoby plurálu slovíes zakončených na *-er*.

Nos trabajemo duro. (Tvrdo pracujeme.)⁶³

Nasledujúci a zároveň posledný hybridný tvar slovíes, ktorému sa budeme venovať, je súčasťou ako brazílskeho nárečia, tak portuñolu. Ide o situáciu, kedy je tvar slovesa v 1. osoby singuláru a 3. osoby plurálu nahradený tvarom 3. osoby. Elizaincín vo svojej práci tento jav ešte špecifikuje a dodáva, že táto situácia nastáva pri 1. osobe singuláru s často užívanými slovesami ako *vir* (prísť) alebo *ter* (mať), zatiaľ čo nahradenie 3. osoby plurálu sa viaže na akékoľvek sloveso:

As irmã stú na scola. (Sestry sú v škole.)⁶⁴

3.4. Súčasná situácia

Čo sa týka portuñolu a jeho sociolingvistickej stránky, je tento jazykový útvar používaný pre variantu uruguajskej portugalčiny, ktorou hovoria ľudia nižších spoločenských vrstiev pohraničných miest.

Stredná a vyššia vrstva žijúca v mestách používa španielčinu ako ich oficiálny jazyk a to ich vo veľkej miere oddeľuje od tej nižšej. Sú zároveň bilingválni a diglózni, pretože ovládajú portuñol ako subštandardnú formu a španielčinu ako štandard. Výber varianty jazyka a jeho uskutočňovania závisí od situácie v ktorej sa nachádzajú.⁶⁵

---

⁶² Tamtiež.

⁶³ ELIZAINCÍN, A. Cit. d.

⁶⁴ ELIZAINCÍN, A. – BEHARES, L. Cit. d.

⁶⁵ GUTIERREZ BOTTARO, S. El fenómeno del bilingüismo en la comunidad fronteriza uruguayo brasileña de Rivera. *Congreso Brasileño de Hispanistas*, 2002, vol. 2 [online] Dostupné z: <http://www.proceedings.scielo.br/scielo.php?pid=MSC000000012002000100053&script=sci_arttext&tlng=ye>

Toto používanie portuñolu ako jazykového útvaru vo vymedzených menšinách nás vedie k tomu, že je to dialekt, ktorému sa v spoločnosti nedostáva veľká prestíž a je často stigantizovaný v dôsledku jazykovej politiky, ktorá považuje španielčinu za jazyk vyššej prestíže, za jazyk normalizovaný a štandardný. Bottaro, ktorá skúmala v meste Rivera postoje k portuñol a jeho rečníkom, prišla k záveru, že nositelia tohto dialektu často pociťujú negatívne postoje rečníkov, ktorý ho neovládajú. Niektorí dokonca uviedli, že pociťujú silnú stigmatizáciu a sú často vystavení predsudkom či utláčaniu. Zároveň ale vysvitlo, že respondenti ukázali jasnú obranu svojho jazyka, v tom zmysle, že aj napriek tomu, že im prináša do života nepríjemnosti, je to ich jazyk, ktorý si sami vytvorili a tvorí súčasť ich pohraničnej identity.⁶⁶

Vidíme teda, že portuñol je variantou sociálne nižších vrstiev a jeho rečníci sú často v súvislosti jeho používania utlačovaní. Na druhú stranu, nositelia tohto dialektu ho považujú za formu ich vyjadrovania a za ich identitu, ktorá im pomáha k identifikácii ako ľudí z tejto oblasti, alebo, ako uvádza Caravalho, *quente da fronteira*.⁶⁷

3.5. Nový jazyk alebo nový jazykový útvar?

Po načrtnutí formy a tvaru, v ktorých sa portuñol môže objavovať, je jasné, že tento dialekt predstavuje skutočnú hybridizáciu miesto jednoduchých bilingválnych transferov.

Táto jasná hybridizácia môže viesť k unáhleným názorom o tretom zmiešanom jazyku, ktorý vznikol v kontaktných situáciách. Toto hodnotenie je ale klamlivé, pretože portuñol nespĺňa všetky charakteristiky pre vytvorenie takéhoto legitímneho jazyka.

Weinreich vo svojej knihe uvádza štyri charakteristiky, ktoré musia byť splnené, aby sme mohli hovoriť o novom jazyku, ktorý vznikol počas kontaktu dvoch jazykov:

1. jasný stupeň odlišenia od pôvodných jazykov
2. formálna stabilita, ktorá sa dostavila po začiatocnej nestabilite
3. rozšírenie funkcií nad rámec tých ľudových

V prvom prípade je očividné, že tento dialekt pramení z dvoch jazykov v kontakte, ktoré majú spoločnú históriu a sú si veľmi podobné svojou štruktúrou. Zároveň ale tento dialekt nie je pozorovateľne rozdielny od jeho pôvodných jazykov.

---

⁶⁶ GUTIERREZ BOTTARO, S.. Actitudes lingüísticas en el portugués uruguayo: marcas de una identidad. *Revista SURES*, 2017, n. 10, s. 107-120. [online] Dostupné z: <<https://revistas.unila.edu.br/sures/article/view/729>>

⁶⁷ STURZA, E. R. Cit. d.

V druhom prípade je taktiež zrejmé, že tento dialekt neprekonal ani tú začiatočnú fázu nestability a fluktuácie. Podľa Elizaincína je práve táto charakteristika nestability hlavnou črtou pohraničných dialektov.⁶⁸

Čo sa týka tretieho bodu, vyššie sme načrtli, že portuñol sa využíva hlavne v domácom prostredí, čo znamená, že nedisponuje žiadnymi rozšírenými funkciami pre širšiu komunikáciu.

Všetky predstavené fakty ukazujú na skutočnosť, že portuñol nie je a ani nemôže byť novým tretím jazykom, pretože nespĺňa ani jednu z podstatných charakteristík pre vznik a normalizáciu nového jazyka.

3.6. Európa

Forma portuñolu a jeho situácia je na Pyrenejskom polostrove podstatne iná než v Iberoamerike.

Zatiaľ čo na brazílsko-uruguajských hraniciach je táto forma dialektu každodennou realitou, stav na španielsko-portugalských hraniciach je veľmi rozdielny. Na španielskej strane hraníc sa totiž nikdy stabilný druh tohto kontaktného dialektu nepoznamenal. V Portugalsku sa objavilo pár zmienok o obyvateľoch pohraničných dedín, ktorí mali tendenciu ovládať v istom zmysle španielčinu. V niektorých dedinách sa dokonca aj vyvinuli dialekty portugalčiny ňou ovplyvnené, ale tie už dávno zanikli.⁶⁹

Zaujímavosťou ale je, že miesto portuñolu sa na španielsko-portugalských hraniciach vyvinul iný, portuñolu veľmi podobný pohraničný dialekt a to dialekt barranqueño. Tento dialekt vznikol v portugalskom meste Barrancos na severozápad od španielskej provincie Huelvy a Badajoz. Barranqueño ako pohraničný dialekt vznikol tak isto ako portuñol nepretržitým kontaktom dvoch románskych jazykov, resp. ich variánt – varianta portugalského regiónu Alentejo a varianta španielskych regiónov Andalúzie a Extremadury.⁷⁰

Ako som už vyššie spomenula, barranqueño je svojou formou dialekt mimoriadne podobný portuñolu. Je totiž tak isto, ako portuñol, z drvivej väčšiny tvorený portugalčinou ktorú dopĺňajú náhodné španielske slovíčka.⁷¹

---

⁶⁸ ELIZAINCÍN, A. Cit. d.

⁶⁹ LIPSKI, J. M. Too Close for Comfort? The Genesis of “Portuñol/Portunhol.” In: FACE, T. L. – KLEE, C.A (ed.) *Selected Proceedings of the 8th Hispanic Linguistics Symposium*. Somerville: Cascadilla Proceedings Project, 2006, s. 1-22. [online] Dostupné z: <<https://www.lingref.com/cpp/hls/8/paper1251.pdf>>

⁷⁰ SÁNCHEZ-ÉLEZ, N. M. V. El barranqueño: un modelo de lenguas en contacto. *Revista de Filología Románica*, 1992, n.9, s. 225-246. [online] Dostupné z: <https://www.researchgate.net/profile/Maria-Navas-4/publication/39277427_El_barranqueno_Un_modelo_de_lenguas_en_contacto/links/56843a2008ae1e63f1f1c9b8/El-barranqueno-Un-modelo-de-lenguas-en-contacto.pdf>

⁷¹ LIPSKI, J. M. Too Close for Comfort? The Genesis of “Portuñol/Portunhol“.

Výsledkom teda je, že v Európe portuñol, ktorý by mal jasné rysy pohraničného dialektu, neexistuje. To však neznamená, že sa na tomto teritóriu nevyvinuli iné dôležité kontaktné dialekty.

4 Portuñol ako jazyk dorozumievania

Ako už bolo povedané na začiatku, termín portuñol sa viaže ešte na iný význam, ako ten, ktorý sme si vysvetlili v predchádzajúcej kapitole. Ide v podstate o druh dorozumievacieho jazyka, ktorý využívajú Španieli, ktorí neovládajú portugalčinu, a Portugalci, ktorí neovládajú španielčinu, pri vzájomnej komunikácií.⁷²

Vznik a existencia tohto druhu dorozumievacieho jazyka je predovšetkým daná spoločnou genézou a predovšetkým relatívnou podobnosťou jazykov, ktorá ale často môže viesť k nežiadúcim interferenciám.

Ide teda v zásade o komunikačnú variantu jazyka, ktorá je oveľa menej stabilná, než tá, ktorú sme doposiaľ analyzovali. Je to predovšetkým dané tým, že ide o veľmi premenlivú variantu, ktorá je z veľkej časti viazaná na konkrétneho rečníka.⁷³

Vo všeobecnosti sa každý rečník snaží priblížiť jazyku poslucháča a záleží samozrejme na tom, akú mieru znalosti druhého jazyka má. Vo viacerých prípadoch môže ísť len o napodobovanie druhého jazyka alebo ide často o zjednodušený vlastný jazyk, ktorý rečník doplní tým, čo si myslí, že je podobné, resp. rovnaké v tom druhom. Objavuje sa vyššie zmieňovaný *code-switching*, pri ktorom dochádza ku vkladaniu slov, či iných izolovaných prvkov druhého jazyka do prejavu vo vlastnom jazyku a niekedy zas ide o prevádzanie určitých štruktúr do podoby, ktoré rečník predpokladá že sú súčasťou druhého jazyka.⁷⁴ Významnou zložkou prejavu je teda používanie slov a štruktúr ktoré sú v oboch jazykoch podobné.

Z tejto charakteristiky jasne vychádza, že tento jazykový útvar nemá žiadnu jednotnú variantu, ktorú by šlo z lingvistického hľadiska popísať.

Rozdiel medzi týmito dvoma formami portuñolu je evidentný. Pri prvom type ide o jazykový útvar, ktorý má svoj charakter, ktorý je relatívne daný, a dá sa hovoriť aj o jeho historickom pozadí. Medzitým ak ide o druhý typ portuñolu, ktorý sa používa ako komunikačný jazyk medzi Španielmi a Portugalcami, tak ten je pre lingvistické analyzovanie zaujímavý oveľa menej, pretože je nestabilný a v podstate iný u každého rečníka. Dôkazom toho môže byť aj to, že k tomuto druhému typu portuñolu existuje len veľmi málo odbornej literatúry. Ak sa aj nejaká nájde, tak nevymenováva žiadne konkrétne charakteristiky tohto dorozumievacieho jazyka. Niekedy dokonca dochádza k zamieňaniu s prvým typom portuñolu. Niekedy zas

---

⁷² LOURENÇO, R. T. Cit. d.

⁷³ DAÍROU, Y. El portuñol hacia una clarificación del concepto. *Archipiélago. Revista cultural de nuestra América*, 2011, vol. 20, n. 74., s. 30-33. [online] Dostupné z: <<http://revistas.unam.mx/index.php/archipiélago/article/view/55975>>

⁷⁴ KREJČOVÁ, E. Cit. d.

nájdeme literatúru, ktorá hovorí o tomto jazyku veľmi zoširoka – ako o jazykoch pidgin⁷⁵, teda o zjednodušenom zmiešanom jazyku, ktorý slúži na dorozumievanie medzi rečníkmi, poprípade ho berú ako o *lingua franca*.⁷⁶ Taktiež sa môžeme dočítať, že v tomto prípade dochádza ku interferenciám či code-switchingu.⁷⁷

Z vyššie uvedených dôvodov bude táto kapitola popísaná len stručne a zameriame sa v nej len na niektoré vlastnosti tohto typu portuñolu.

4.1. Vzájomná zrozumiteľnosť

Z toho, čo bolo vyššie vysvetlené, vyplýva, že dôležitou súvislosťou bude pre druhý typ portuñolu prirodzená a vzájomná zrozumiteľnosť medzi španielčinou a portugalcinou. Zo samotnej existencie portuñolu ako komunikačného nástroja vyplýva predpoklad, že táto zrozumiteľnosť musí byť relatívne vysoká – bez tejto podmienky by sa úspešná komunikácia nemohla uskutočňovať.

Španielčina a portugalcina sú jasným prototypom receptívneho multilingvizmu, resp. bilingvizmu, ktorý sme si v úvode práce vysvetlili. Jednotlivé slová týchto jazykov a ich tvary sa samozrejme ich individuálnym vývojom rozlišujú, ale slová s rovnakým etymologickým pôvodom, dokáže aj ten najmenej jazykovo nadaný človek identifikovať.

Tak isto ako je to v prípade češtiny a slovenčiny, aj vzájomná zrozumiteľnosť portugalciny a španielčiny je asymetrická. John. B. Jense výšku tohto levelu zrozumiteľnosti skúmal na skupine, ktorej pustil viacero španielsky a portugalsky nahovorených textov a výsledkom sa ukázalo, že Portugalci rozumejú španielčine viac než Španieli portugalcine. Táto jazyková asymetria je pravdepodobne vo veľkej miere spôsobená rozdielnym vokálnym systémom jazykov. Španielčina má na rozdiel od portugalciny, ktorej systém vokálov je zložitejší z dôvodu častej nazalizácie samohlások⁷⁸, len päť základných foném a tým sa môže zdať ľahšie zrozumiteľná.⁷⁹

Jednou zo zaujímavostí, ktorá z testu taktiež vyplynula, bol postoj portugalsky hovoriacich účastníkov testu k španielčine. Zúčastnení nepreukázali žiadnu averziu k španielčine, aj napriek tomu, že Brazilčania žijúci v U.S.A tento odpor pociťujú vo vysokej

---

⁷⁵ DAÏROU, Y. Cit. d.

⁷⁶ MARÍN, F. M. Cit. d.

⁷⁷ LIPSKI, J.M. Too Close for Comfort? The Genesis of “Portuñol/Portunhol.”

⁷⁸ TLÁSKAL, J. *Fonetika a fonologie současné evropské portugalštiny*. 2, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2006.

⁷⁹ CRESSEY, W. W. *Spanish phonology and morphology: A generative view*. Georgetown: Georgetown University Press, 1978. Dostupné z: <<https://books.google.cz/>>

miere v závislosti na fakte, že americké obyvateľstvo ich považuje za Španielov a vyžadujú po nich španielsky prejav.⁸⁰

4.2. Symbolický význam

Predovšetkým v americkom prostredí sa kladie veľký dôraz na to, že španielski rečníci môžu s portugalskými rečníkmi bez problémov komunikovať, že portuñol ako dorozumievací jazyk je odrazom toho, že španielsky a portugalsky hovoriace komunity tvoria prirodzený celok.

Portuñol v tomto regióne tvorí spoločný jazyk, ktorý zdôrazňuje jednotu Latinskej Ameriky a spoločné záujmy jej štátov. Dôležitým v tejto oblasti je aj MERCOSUR, keďže tento spoločný trh vytvoril prostredie pre vzájomné porozumenie ďalej, než len v hraničných oblastiach.⁸¹

4.3. Miesto výskytu

Z definície portuñolu vyplýva, že sa tento komunikačný nástroj objavuje všade tam, kde spolu potrebujú komunikovať španielsky a portugalsky hovoriaci jedinci, ktorí nemajú dostatočnú znalosť druhého jazyka. Prirodzeným priestorom výskytu sú teda predovšetkým tie oblasti, kde k takejto potrebe komunikovať dochádza, a to na Pyrenejskom polostrove a aj v Južnej Amerike. Nepočetná odborná literatúra, ktorá k tomuto javu existuje, pochopiteľne zdôrazňuje, že najčastejšie k takejto komunikácii dochádza v oblastiach v blízkosti od hraníc medzi portugalsky a španielsky hovoriacim územím.⁸²

---

⁸⁰ JENSEN, J. B. On the Mutual Intelligibility of Spanish and Portuguese. *Hispania*, 1989, vol. 72, no. 4, s. 848-852. [online] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/343562>>

⁸¹ ESCUDÉ, C. Cit. d.

⁸² MARÍN, F. M. Cit. d.

5 Rozšírenie javu

5.1. Literatúra

U jazykových variant, ako je portuñol, sa dá stupeň rozšírenia posudzovať aj podľa toho, do akej miery sa daná varianta vyskytuje v literatúre. Fernández García v této súvislosti rozlišuje medzi dvoma fenoménami, totiž fenoménom literatúry písanej v portuñole a fenoménom portuñolu v literatúre.⁸³

V prvom prípade ide o literárny jazyk, ktorý odráža jazyk reálny: o literatúre v potuñole môžeme hovoriť iba v prípade, že si autor pozdlž celého diela vyberá iba tento jeden jazykový register. Tento typ sa pochopiteľne spája predovšetkým s územím Brazílie a Uruguaja, pretože autori z týchto oblastí sú skutočnými rečníkmi portuñolu. Ich literárne texty tak odrážajú portuñol ako kultúrnu identitu ľudí z pohraničných oblastí. Fernández García uvádza predovšetkým dvoch autorov – Saúla Ibargoyena a Wilsona Buena.⁸⁴

Saúl Ibargoyen – uruguajský spisovateľ, ktorý sa narodil v tejto brazílsko-uruguajskej oblasti – vo svojej knihe *Toda la tierra* používa tento zmiešaný register na stváranie pohraničnej bilingválnej identity ľudí skrz hlavnú postavu menom José Cunda, ktorý je symbolom tejto skupiny ľudí.⁸⁵ Ibargoyenovu snahu o používanie varianty, ktorá je ľudová (teda nie je kodifikovaná) môžeme vidieť na nasledujúcej ukážke:

“Aquí les estoy presentando a meu sobrino, Juanito Bautista. Es él de Cangucueiro, mesmamente que yo. Largo camino tiene hecho el coitado, pasando por Puerto Polvo... Lo mandé buscar, como vosés saben, nos hizo el favor de allegarse hasta Siete Árboles.”

“Beinvindo, bienvenido a sus casas de usté, don Juanito. Boa visita es la suya para nos...”

“Placer tengo en conocerlo, sí...”

“Mais, cansado debe de estar, viaje complicado seguramente tuvo, con tales caminos...Si el señor querer, pos ya le endilgamos su recámara.

Depois de trocar ropas, podemos cenar.”

“Voy a agradecer, doña Juana Mangarí. Es lo que la señora disponga.”

---

⁸³ GARCÍA, M. J. F. Portuñol y literatura. *Revista de estudios extremeños*, 2006, vol.62, n. 2, s. 555-576. [online] Dostupné z: <https://www.dip-badajoz.es/cultura/ceex/reex_digital/reex_LXII/2006/T.%20LXII%20n.%202%202006%20mayo-ag/RV000818.pdf>

⁸⁴ Tamtiež.

⁸⁵ COLL, M. La narrativa de Saúl Ibargoyen Islas como representación literaria de una frontera lingüística. *Hispania*, 1998, vol. 80, no. 4, s. 745-752. [online] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/345065?seq=1>>

“*Gué, veo que están en buen entendimiento. Y a ti, Almendorina, miña filia, béin bonita te apreciamos esta noche.*” (kapitola XX, s. 121, citované podľa Fernández García, s. 563.)

Ako vidno, v texte môžeme spozorovať jasné prvky portuñolu. Medzi nimi predovšetkým zakomponované portugalské slová ako *beinvindo* či *coitado* alebo Ibergoyenova snaha o priblíženie sa k portugalskej výslovnosti pri slovách ako *bein* či *filia*.

Druhým zmieňovaným autorom je Wilson Bueno, brazílsky spisovateľ a jeho krátka novela *Mar Paraguayo* napísaná v portuñole. Uved’me si opäť krátku ukážku:

“*Un aviso: el guarani es tan esencial en nesto relato quanto el vuelo del párraro, lo cisco en la ventana, los arrullos del português ô los derramados nerudas en cascata num solo só suicidio de palabras anchas. Una el error dela outra. Queriendo-me tal vez acabe aspirando, en neste zoo de signos, a la urdidura esencial del afecto que se vá en la cola del escorpión. Isto: yo desearía alcançar todo que vibre e tine abaixo, mucho abaixo de la línea del silencio. No hay idiomas aí. Solo la vertigen de la linguagem. Deja-me que exista. E por esto cantarê de oido por las playas de Guaratuba mi canción marafa, la defendida del viejo, arrastrando-se por la casa como uno ser pálido y sin estufas, sofriendo el viejo hecho así un mal necessário –sin nunca matarlo no obstante los esfuerzos de alcançar vence a noches y dias de pura sevicia en la obsesión macabra de eganar-lhe la carne pisada del pescoço. No, cream-me, hablo honesto y fundo: yo no matê a el viejo.*” (citované podľa Fernández García, s. 564)

V ukážke nachádzame tieto rysy portuñolu: portugalské spojenie predložky a členu spolu so španielskou predložkou *en nesto*, ortografia španielskeho slova *pájaro*, ktoré je reprezentované portugalským pravopisom -rr- prislúchajúce portugalskej velárnej frikative [x] či španielsku predložku *o* (v portugalčine *ou*), ktorá je napísaná portugalskou výslovnosťou *ô*.

Vyššie zmieňované druhé využitie portuñolu v literatúre znamená, že je portuñol použitý len ojedinele a v rozdielnych významových kontextoch (často ako prostriedok vtipného efektu).⁸⁶

---

⁸⁶ GARCÍA, M. J. F. Cit. d.

Ide v tomto prípade predovšetkým o literatúru písanú v Európe, resp. na Pyrenejskom polostrove. V kapitole č. 4 sme si vysvetlili, že portuñol ako jazykový útvar na Pyrenejskom polostrove neexistuje, a teda španielski, či portugalskí autori používajú portuñol len ako spontánny prostriedok komunikácie v rozličných životných situáciách. Tomu nasvedčuje aj ich používanie portuñolu, ktorý nie je systematický a väčšinou si ho autori vyberajú na vytvorenie, poprípade zosilnenie humorného účinku. Fernández García uvádza historický príklad, konkrétne anonymnú divadelnú hru z XVI. storočia *Auto de Dom Luís Turcos* (viac k tomu Fernández García, s. 565 a nasledujúce).⁸⁷

5.2. Médiá

K rozšíreniu spontánnemu užívaniu portuñolu prispel v neposlednom rade aj Internet, ktorý v posledných rokoch pomáha medzinárodnému prepojeniu obyvateľstva. Tento virtuálny priestor sa stal prostriedkom šírenia portuñolu na webových stránkach, blogoch či pri každodennej komunikácií na sociálnych sieťach.⁸⁸

Ako príklad rozsiahleho užívania portuñolu na internete nám môže slúžiť príklad jednej z *chat rooms*, resp. chatovacích miestností:

„Buenos dias!! En la ultima noche tivemos un Debate de los candidatos a Presidentes. Foi uns situación muy divertida!! Lula, Garotito, Sierra e Ciro Guemes. Todos los cuatro estabam dueidos para se estapearem. Pero solamente diziam gracitas e ironias pela televisión! E la gostuesa de la apresentadora solamente dizia: "Peço a la platéia que no se manifeste". Se las personas nao podiam hacer nenhum barujo, por que foram conbidadas?? Sien Noçión!!“
(citované podľa John. M. Lipski, s. 17)

Medzi najvýraznejšie prvky portuñolu v tejto ukážke patrí napríklad slovo *noche*, pri ktorom autor používa portugalskú ortografiu na znázornenie španielskej afrikáty [tʃ] alebo miešanie portugalského člena so španielskym slovom *uns situación*.

---

⁸⁷ Tamtiež.

⁸⁸ LIPSKI, J.

Záver

Cieľom tejto práce bolo charakterizovať jeden z jazykových fenoménov, ktorý vznikol z koexistencie dvoch jazykov, resp. jazykov v kontakte. V našom prípade sa jednalo o portuňol, ktorý vznikol z kontaktu španielčiny a portugalciny, teda dvoch románskych jazykov, ktoré sú si, či už geneticky, alebo formou veľmi príbuzné.

Hneď v úvode práce sme si vymedzili dva veľmi rozdielne významy, s ktorým sa tento jazykový fenomén môže spájať.

V prvom prípade išlo o špecifickú variantu jazyka, ktorou sa hovorí na pomedzí územia španielskeho a portugalského jazyka. Ako už z nášho výkladu vyplýva, ide predovšetkým o pohraničné územie Brazílie a Uruguaja. K vytvoreniu takémuto jazykovému fenoménu v tejto oblasti prispeli viaceré udalosti historické – kolonizácia Uruguaja Portugalcami a Brazílčanmi, ktorí tu pobývali až do roku 1825 – či geograficko-sociálne – fakt, že štátne hranice tvoria pás, ktorý je obývaný ľudskou spoločnosťou a dochádza tu k vzájomnej jazykovej integrácii.

Z nášho pozorovania vyplýva, že tento typ portuňolu jasne vykazuje vlastnosti zmiešaných jazykov, predovšetkým tým, že je jazykom, ktorý vznikol vnútri sociálnej skupiny za potreby komunikácie. Na druhú stranu, tento jazykový útvar nemožno brať za nový zmiešaný jazyk, pretože nespĺňa všetky atribúty jazyka, ktorý by vznikol zmiešaním dvoch jazykov v kontakte.

Môžeme sa teda domnievať, že ide skôr o dialekt, ktorý používajú obyvatelia tohto regiónu. K tomuto záveru nás vedie hneď viacero skutočností. Je to predovšetkým skutočnosť, že tak isto ako aj všetky ostatné dialekty, tak aj tento je spájaný s nižšou vrstvou spoločnosti. Druhou skutočnosťou je, že aj napriek tomu, že má tento typ portuňolu relatívne stabilný charakter a môžeme viac-menej presne definovať jeho lexikálne, fonologické a morfosyntaktické prvky, je to stále jazykový útvar, ktorý nemá svoju písomnú tradíciu. Treťou a zároveň poslednou skutočnosťou je, že aj tento jazykový útvar a jeho rečníci sa často stretávajú s jeho stigmatizáciou.

Portuňol prezentuje v tomto regióne skutočný hybridný tvar jazyka, než len náhodné miešanie slov a tvarov. Zo sociolingvistického hľadiska tvorí portuňol na tomto území realitu, s ktorou sa stretávajú ľudia každý deň a tým pádom tvorí ich zbraň, ktorú používajú na vyznačenie ich vlastného priestoru a profilu tejto komunity.

V druhom rade šlo o druh dorozumievacieho jazyka španielskych a portugalských rečníkov. Táto varianta sa na rozdiel od prvého typu portuňolu neviaže na presne vymedzené územie, ale objavuje sa všade, kde portugalsky a španielsky hovoriaci rečníci musia medzi sebou komunikovať.

Z našej vlastnej hypotézy vyvodzujeme, že ide o druh medzijazyka, ktorý im dovoľuje medzi sebou komunikovať, ale zároveň ich navádza k interferencii. Zatiaľ čo pri prvom type portuñolu ide o skutočnú hybridizáciu, v tomto prípade ide predovšetkým o to, že rečníci vo svojom prejave prevádzajú slová, či iné izolované prvky do reči prijímateľa. Z toho môžeme usúdiť, že tento druh portuñolu už nemá tak stabilnú povahu ako ten predošlý, pretože jeho povaha z veľkej časti závisí od jeho nositeľa, a preto sme si ho vo štvrtej kapitole ho nedovolili čitateľovi priblížiť z lingvistického či iného hľadiska.

Na záver práce sme si uviedli pár príkladov rozšírenia portuñolu a prišli sme k záveru, že portuñol je produktom globalizácie a že ho nájdeme nielen v rôznych chatovacích miestnostiach, ale aj ako literárny jazyk.

Vidíme teda, že portuñol je v skutku zaujímavým jazykovým fenoménom a určite by si zaslúžil ďalšie skúmanie, predovšetkým v oblasti portuñolu ako dorozumievacieho jazyka.

RESUMÉ

V tejto práci sme sa venovali skúmaniu jazykového fenoménu portuñol a jeho dvom veľmi rozličným významom. Z toho vyplýva, že podstatná časť tejto práce je teoretickej povahy: na základe zdrojov zo sekundárnej literatúry sme obidva tieto fenomény popísali a zároveň ich zasadili do teoretického rámca.

Keďže cieľom práce bolo čitateľovi priblížiť ako portuñol vznikol a akú podobu v spoločnosti zastáva, hneď na začiatku sme sa venovali zadefinovaniu zásadných pojmov pre tento fenomén ako sú jazyky v kontakte, vzájomné ovplyvňovanie jazykov, dialekt či bilingvizmus a multilingvizmus, ktoré sme naň následne aplikovali.

V ďalšej časti sme sa zamerali na všeobecnú charakteristiku tohto javu, v ktorej sme si vysvetlili, že vznik a rozšírenie portuñolu predurčila hlavne spoločná genéza jazykov a politická situácia, ktorá rozšíreniu portuñolu nepochybne napomáha.

Jadro práce tvorili dve hlavné kapitoly: portuñol ako jazykový útvar a portuñol ako dorozumievací jazyk. V prvej sme si uviedli geograficko-sociálny a historický kontext vzniku portuñolu na pohraničnom území Brazílie a Uruguaja, s ktorým sa tento druh portuñolu spája. Ďalej sme sa venovali denominácií tohto javu, jeho lexikálnej, fonologickej a morfosyntaktickej forme a jeho statusu v spoločnosti. V druhej sme sa zamerali na dorozumievací jazyk medzi španielskymi a portugalskými rečníkmi. Táto kapitola bola popísaná z dôvodu nepočetnej literatúry len stručne a zamerali sme sa v nej na vzájomnú zrozumiteľnosť týchto dvoch jazykov – dôležitú súvislosť pre tento typ portuñolu – na jeho symbolický význam a miesta, na ktorom sa vyskytuje.

Poslednú časť práce tvorila kapitola s názvom rozšírenie javu, v ktorej sme si predstavili rozšírenie portuñolu v literatúre a na internete, najmä v chatovacích miestnostiach.

Na záver práce sme došli k úsudku, že prvý typ portuñolu nie je iba nesystematickou kombináciou slov, ale ide o hybridný tvar jazyka, ktorý vznikol kontinuálnym kontaktom španielčiny a portugalciny na pohraničnom území Uruguaja a Brazílie. Zároveň pre komunitu, ktorá obýva tento región, tvorí portuñol ich každodennú realitu a vytvára ich pohraničnú identitu. Druhý typ portuñolu, ktorý sa už neviaže na žiadne presne vymedzené územie, sme na

záver kapitoly medzijazykom, ktorý pomáha španielsky a portugalsky hovoriacim rečníkom vzájomne komunikovať.

RESUMEN

En el presente trabajo se ha investigado el fenómeno lingüístico conocido como “portuñol”, analizando en profundidad sus dos significados diferentes. El estudio se realizó por medio de revisión de fuentes secundarias, describiendo a ambos fenómenos en un marco teórico. De esta manera, se puede apreciar que el trabajo es sustancialmente de naturaleza teórica.

Dado que el objetivo principal del proyecto era explicar al lector cómo se creó el portuñol y qué lugar ocupa este en la sociedad, inicialmente se definieron conceptos básicos que luego se relacionarían con este fenómeno, tales como lenguajes en contacto, interacción lingüística, dialecto o bilingüismo y multilingüismo.

Posteriormente, se describieron las características generales de la temática bajo análisis, explicando que el surgimiento y expansión del portuñol estuvieron determinados principalmente por la génesis común entre las lenguas - español y portugués - y la situación política de los pueblos que las platican.

El núcleo del trabajo se constituyó por medio de dos capítulos principales: portuñol como forma lingüística y portuñol como lenguaje de comunicación. En el primero, se introdujo el contexto geográfico, social e histórico del origen del portuñol en la frontera entre Uruguay y Brasil. Luego, se definió al fenómeno y se explicó su forma léxica, fonológica y morfosintáctica y su estatus en la sociedad. El segundo capítulo se centró en la forma de comunicación entre hablantes de español y portugués. Cabe destacar que, debido a la disponibilidad limitada de literatura, este segundo capítulo sólo describe brevemente la inteligibilidad mutua entre estos dos lenguajes – una característica muy importante para comprender a este tipo de portuñol – su significado simbólico y el lugar en el que se utiliza.

La última parte del trabajo incluyó un capítulo referente a la difusión del fenómeno. En éste se abordó la expansión del portuñol en la literatura y en Internet, especialmente en salas de chat.

Finalmente se concluyó que el primer tipo de portuñol no es sólo una combinación no sistemática de palabras, sino una forma híbrida del idioma, que fue creado por el contacto

continuo del español y el portugués en la zona fronteriza de Uruguay y Brasil. Al mismo tiempo, para la comunidad que habita esta región, el portuñol es parte de su realidad cotidiana y crea su identidad fronteriza. El segundo tipo de portuñol, el cual no está ligado a ningún territorio en particular, se entendió como un interlenguaje que ayuda a los hablantes de español y portugués a comunicarse entre sí.

BIBLIOGRAFIA

BAKER, C.. *Foundations of bilingual education and bilingualism*. 4th ed. Clevedon: Multilingual Matters, 2006.

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vydání 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2011, s.65

HRICSINA, J. *Vývoj portugalského jazyka*. Charles University in Prague, Karolinum Press, 2015.

CHAMBERS, J.K – TRUDGILL, Peter. *La dialectología*. Madrid: Visor Libros, 1994
EDWARDS, J. 2006 Foundations of bilingualism. In: BHATIA, T. K. – RITCHIE, W. C. (eds.): *The handbook of bilingualism*. Malden: Blackwell Pub., 2006, s. 7-31.

LEDGEWAY, A. – MAIDEN, M.(ed.) *The Oxford guide to the Romance languages*. Oxford: Oxford Universtiy Press, 2016.

LYONS, J. *Language and linguistics: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

RONA, J. P. *El dialecto "fronterizo" del Norte del Uruguay*. Montevideo: Adolfo Linardi Editor. 1965.

SNOW, C. E. Bilingualism and second language acquisition. In: GLEASON, J. B. – RATNER, N. B. (eds.): *Psycholinguistics*. 2nd ed. Fort Worth: Harcourt Brace College publishers, 1998, s. 453-481.

THOMASON, S. G. *Language contact*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 2001.
BAKKER, P. – MATRAS, Y. *Contact languages: a comprehensive guide*. Berlin: De Gruyter Mouton. 2013,

TLÁSKAL, J. *Fonetika a fonologie současné evropské portugalštiny*. 2, přepracované vydání. Praha: Karolinum, 2006.

WEINREICH, U. *Languages in contact: findings and problems*. The Hague: Mouton, 1967.

ZAVADIL, B. *Vývoj španělského jazyka*. I. Praha: Karolinum, 1998.

ZAVADIL, B. – ČERMÁK, P. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum. 2010.

Elektronické zdroje

BARRIOS, G. La denominación de variedades lingüísticas en situaciones de contacto: dialecto fronterizo, DPU, portugués uruguayo, portugués fronterizo o portuñol. In: ACEVEDO, F. – NOSSAR, K. (ed.) *Educación y sociolingüística*. 2018, s. 203-229. [online]; [cit. 2021-4-20] Dostupné z: <<http://repositorio.cfe.edu.uy/bitstream/handle/123456789/1146/Acevedo,F.Educacion.pdf?sequence=2#page=193>>

BOTTARO, S. Actitudes lingüísticas en el portugués uruguayo: marcas de una identidad. *Revista SURES*, 2017, n.10, s.107-120. [online]; [cit. 2021-4-20] Dostupné z: <<https://revistas.unila.edu.br/sures/article/view/729>>

BROVETTO, C. Educación bilingüe de frontera y políticas lingüísticas en Uruguay. *Pro-Posições*, 2010, vol. 21., no.3, s. 25-43. [online]; [cit. 2021-4-21] Dostupné z: <https://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0103-73072010000300003&script=sci_arttext&tlng=es>

CARVALHO, A. Rumo a uma definição do português uruguiaio. *Revista Internacional De Lingüística Iberoamericana*, 2003, vol. 1, no.2 (2), s.125-149. [online]; [cit. 2021-4-21] Dostupné z: < <https://www.jstor.org/stable/41678174?seq=1>>

CARVALHO, A. Variation and diffusion of Uruguayan Portuguese in a bilingual border town. In: YÁÑEZ, R – SUÁREZ, A. L. *Comunidades e individuos bilingües. Simposio internacional sobre o bilingüismo*. Vigo: Universidade de Vigo, 2003, s. 642-651. [online]; [cit. 2021-4-21] Dostupné z: < <http://ssl.webs.uvigo.es/actas1997/05/Carvalho.pdf> >

COLL, M. La narrativa de Saúl Ibargoyen Islas como representación literaria de una frontera lingüística. *Hispania*, 1998, vol. 80, no. 4, s. 745-752. [online] [cit. 2021-5-01] Dostupné z: < <https://www.jstor.org/stable/345065?seq=1>>

CRESSEY, W. W. *Spanish phonology and morphology: A generative view*. Georgetown: Georgetown University Press, 1978. [online]; [cit. 2021-4-29] Dostupné z: <https://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=xMBCMh3GETsC&oi=fnd&pg=PR13&dq=CRESSEY,+W.+W.+Spanish+phonology+and+morphology:+A+generative+view.+&ots=xQSqOY5xl1&sig=eN5YCT7NI4K3cOIRfaaPB9Oa_dM>

DAÏROU, Y. El portuñol hacia una clarificación del concepto. *Archipiélago. Revista cultural de nuestra América*, 2011, vol. 20, n. 74., s. 30-33. [online]; [cit. 2021-4-29] Dostupné z: < <http://revistas.unam.mx/index.php/archipelago/article/view/55975>>

ELIZAINCÍN, A. Dialectología de los contactos: un ensayo metodológico. *Anuario de Letras: Lingüística y filología*, 1988, vol.26, s. 5-29. [online]; [cit. 2021-4-21] Dostupné z: <<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/31425.pdf>>

ELIZAINCÍN, A. – BEHARES, L. Variabilidad morfosintáctica de los dialectos portugueses del Uruguay. *Boletín de filología*, 1980, vol. 31, n. 1, s. 401-417. [online]; [cit. 2021-4-21] Dostupné z: <<https://revistahistoriaindigena.uchile.cl/index.php/BDF/article/download/46571/48574>>

ESCUDE, C. Aquí hablamos portuñol. *Cuadernos de política exterior argentina*,

2018, n. 128, s. 83-86. [online]; [cit. 2021-4-12] Dostupné z: <<http://rephip.unr.edu.ar/bitstream/handle/2133/15258/6.%20N%C2%BA%20128%20ESCUD%C3%89%20-%2083-86.pdf?sequence=2>>

FERGUSON, CH. A. Diglossia. *WORD*, 1959, vol. 15, n. 1, s. 325-340. [online]; [cit. 2021-04-4] Dostupné z: <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00437956.1959.11659702>>

FILOVÁ, I. *Prevzaté slová v súčasnej španielčine*. Praham 2013. Bakalárska práca. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav románských štúdií. [online]; [cit. 2021-4-02] Dostupnosť z: <<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/55405>>

GARCÍA, M. J. F. Portuñol y literatura. *Revista de estudios extremeños*, 2006, vol.62, n. 2, s. 555-576. [online]; [cit. 2021-05-01] Dostupné z: <https://www.dip-badajoz.es/cultura/ceex/reex_digital/reex_LXII/2006/T.%20LXII%20n.%202%202006%20mayo-ag/RV000818.pdf>

GUTIERREZ BOTTARO, S.. Actitudes lingüísticas en el portugués uruguayo: marcas de una identidad. *Revista SURES*, 2017, n. 10, s. 107-120. [online]; [cit. 2021-04-21] Dostupné z: <<https://revistas.unila.edu.br/sures/article/view/729>>

GUTIERREZ BOTTARO, S. El fenómeno del bilingüismo en la comunidad fronteriza uruguayo brasileña de Rivera. *Congreso Brasileño de Hispanistas*, 2002, vol. 2 [online]; [cit. 2021-04-20] Dostupné z: <http://www.proceedings.scielo.br/scielo.php?pid=MSC0000000012002000100053&script=sci_arttext&tlng=ye>

HOFFER, Bates L. Language borrowing and language diffusion: An overview. *Intercultural communication studies*, 2002, vol. 11, n. 4, s. 1-37. [online]; [cit. 2021-04-03] Dostupné z: <<https://web.uri.edu/iaics/files/01-Bates-L.-Hoffer.pdf>>

JENSEN, J. B. On the Mutual Intelligibility of Spanish and Portuguese. *Hispania*, 1989, vol. 72, no. 4, s. 848-852. Accessed April 19, 2021. [online]; [cit. 2021-04-30] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/343562>>

KREJČOVÁ, E. *Problematika osvojení druhého jazyka – teorie a praxe*. Brno, 2018. Habilitační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. [online]; [cit. 2021-04-03] Dostupné z: <<https://www.muni.cz/inet-doc/961758>>

LIPSKI, J. M. Portuguese or Portuñol? Language contact in Misiones, Argentina. *Journal of Linguistic Geography*, 2016, vol. 4, s. 47-64. [online]; [cit. 2021-04-20]

LIPSKI, J. M. Too Close for Comfort? The Genesis of “Portuñol/Portunhol.” In: FACE, T. L. – KLEE, C.A (ed.) *Selected Proceedings of the 8th Hispanic Linguistics Symposium*. Somerville: Cascadilla Proceedings Project, 2006, s. 1-22. [online]; [cit. 2021-04-30] Dostupné z: <<https://www.lingref.com/cpp/hls/8/paper1251.pdf>>

LOURENÇO, R. T. Valoraciones del fenómeno lingüístico «Portuñol» recogidas en la prensa Iberoamericana. *Temas de comunicación*, 2019, n. 38-39, s. 49-73. [online]; [cit. 2021-04-15] Dostupné z: <<http://revistasenlinea.saber.ucab.edu.ve/temas/index.php/temas/article/download/4508/374>>

MARÍN, F. M. De lenguas y fronteras: el espanglish y el portuñol. *Nueva Revista de Política, Cultura y Arte*, 2001, n. 74, s. 70-79. [online]; [cit-2021-04-30] Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/28068228_De_lenguas_y_fronteras_el_espanglish_y_el_portunol>

NÁBĚLKOVÁ, M. Komunikačný obraz česko-slovenských lexikálnych diferencií – svedectvo internetu. In: PEKAROVIČOVÁ, J., VOJTĚCH, M., (eds.) *Studia Academica Slovaca* 42. Bratislava: Univerzita Komenského, 2013, s. 139-167. [online]; [cit.2021-04-05] Dostupné z: <https://www.academia.edu/11969990/Komunika%C4%8Dn%C3%BD_obraz_%C4%8Desk_o_slovensk%C3%BDch_lexik%C3%A1lnych_diferenci%C3%AD_svedectvo_internet>

NWEIHED, K.G. *Frontera y límite en su marco mundial: una aproximación a la "fronterología"*. Equinoccio, 1992. [online]; [cit. 2021-04-13] Dostupné z: <<https://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=h-T4sA7yoSAC&oi=fnd&pg=PA2&dq=NWEIHED,+K.G.+Frontera+y+l%C3%ADmite+en+s+u+marco+mundial:+una+aproximaci%C3%B3n+a+la%22+fronterolog%C3%AD&ots=iJ9iJ-GAPm&sig=e354Pxc1xwmpgswsVkawvDalvpg>>

OSTLER, N. Language maintenance, shift, and endangerment. In: MESTHRIE, R. (ed.) *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s. 315-334. [online] [cit. 2021-04-04] Dostupné z: <http://staff.univ-batna2.dz/sites/default/files/bouderbala_asma/files/language_maintenance.pdf>

SÁNCHEZ-ÉLEZ, N. M. V. El barranqueño: un modelo de lenguas en contacto. *Revista de Filología Románica*, 1992, n.9, s. 225-246. [online]; [cit. 2021-04-23] Dostupné z: <https://www.researchgate.net/profile/Maria-Navas-4/publication/39277427_El_barranqueno_Un_modelo_de_lenguas_en_contacto/links/56843a2008ae1e63f1f1c9b8/El-barranqueno-Un-modelo-de-lenguas-en-contacto.pdf>

SLOBODA, M. – NÁBĚLKOVÁ, M. Receptive multilingualism in ‘monolingual’ media: Managing the presence of Slovak on Czech websites. *International Journal of Multilingualism*, 2013, vol.10, n.2, s. 196-213. [online]; [cit. 2021-04-05] Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/271938566_Receptive_multilingualism_in_%27monolingual%27_media_Managing_the_presence_of_Slovak_on_Czech_websites>

STURZA, E. R. Fronteiras e práticas lingüísticas: Um olhar sobre o portunhol. *Revista Internacional De Lingüística Iberoamericana*, 2004, vol.2, no.1 (3), 151-160. [online]; [cit-2021-04-22] Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/41678205>>

TARONE, Elaine. Interlanguage. *The encyclopedia of applied linguistics*, 2012. [online]; [cit. 2021-04-03] Dostupné z: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781405198431.wbeal0561.pub2>>

TEYSSIER, P. *História da língua portuguesa*. Tradução de Celso Cunha. Lisboa, Sá da Costa Editora, 1982. [online]; [cit. 2021-04-10] Dostupné z: <<https://biblioteca.isced.ac.mz/bitstream/123456789/920/1/Historia%20daLingua%20Portuguesa.pdf>>

TODD, Loreto. *Pidgins and creoles*. Routledge, 2003. [online]; [cit. 2021-04-02] Dostupné z: <https://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=V_mJAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=T>

ODD,+Loreto.+Pidgins+and+creoles.+Routledge+&ots=de-
s7D_oul&sig=ysfAo2WrrA4N0zE9x03jmsUMgSw

ZEEVAERT, L. – THIJE, J. D. ten. (2007). Introduction. In ZEEVAERT, L. – THIJE, J. D. Ten (eds.). *Receptive multilingualism: linguistic analyses, language policies, and didactic concept*. John Benjamins Publishing, 2007, s. 1-24. [online]; [cit. 2021-04-06] Dostupné z: <[https://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=4Xs6AAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA103&dq=ZEEVAERT,+L.+%E2%80%93+THIJE,+J.+D.+ten.+\(2007\).+Introduction.+In+ZEEVAERT,+L.+%E2%80%93+THIJE,+J.+D.+Ten+\(eds.\).+Receptive+multilingualism:+linguistic+analyses,+language+policies,+and+didactic+concept.&ots=31V0AYv4Rp&sig=o3_lGscqbsrJlK64X4iKJ9iHKE8](https://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=4Xs6AAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA103&dq=ZEEVAERT,+L.+%E2%80%93+THIJE,+J.+D.+ten.+(2007).+Introduction.+In+ZEEVAERT,+L.+%E2%80%93+THIJE,+J.+D.+Ten+(eds.).+Receptive+multilingualism:+linguistic+analyses,+language+policies,+and+didactic+concept.&ots=31V0AYv4Rp&sig=o3_lGscqbsrJlK64X4iKJ9iHKE8)>